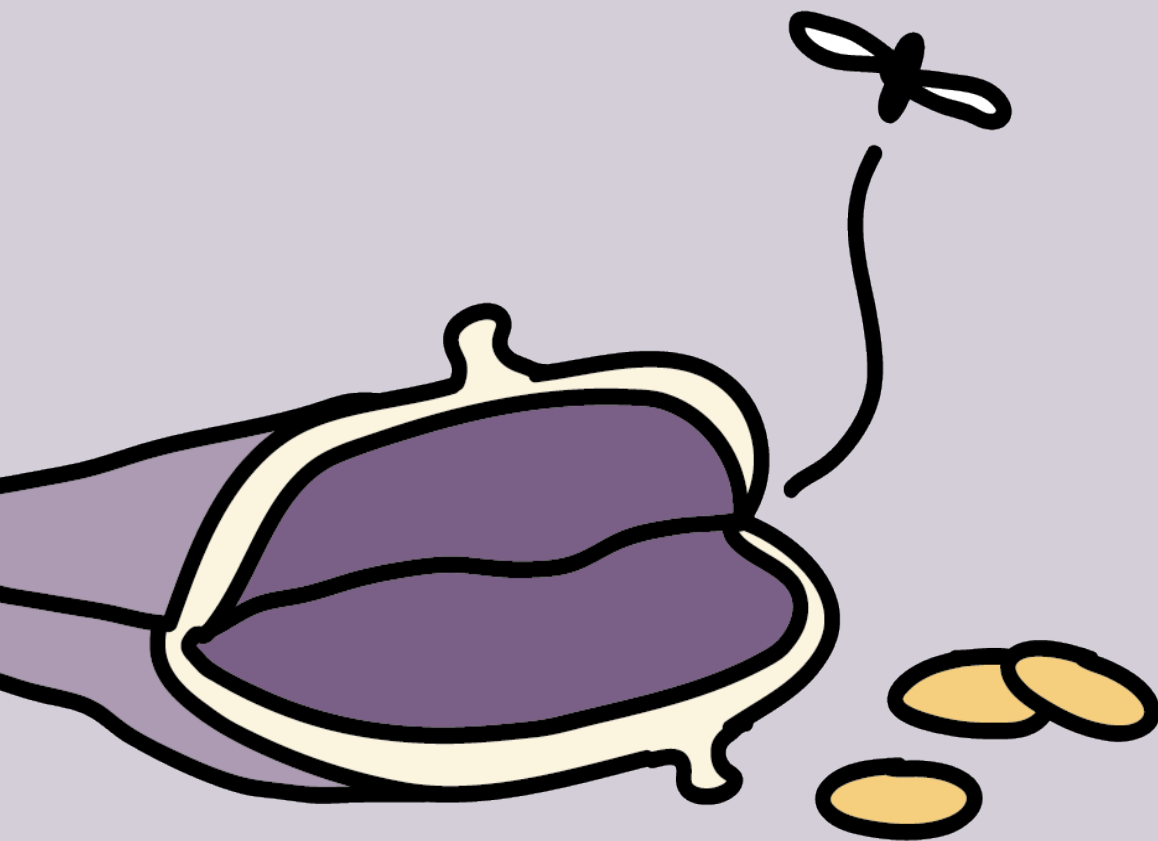

TECKENSPRÅKIGA KVINNOR OM EKONOMISKT VÅLD: EN LIVSLÅNG UTSATTHET

“Samhället fick mig att känna skuld”

NATIONELL KVINNOJOUR
OCH STÖD PÅ TECKENSPRÅK

Karin Granlund & Fatuma Ibrahim

2024

Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk, NKJT, grundades 2019 och drevs under två år helt på ideell basis. Idag har organisationen fem anställda och flera projektanställda i vårt kansli i Stockholm samt har lokalavdelningar i Örebro, Göteborg och Lund. Sen den 1 januari 2024 är NKJT även huvudman för Barn- och Ungdomsjour på teckenspråk, BOUJT.

Rapportförfattare: Karin Granlund och Fatuma Ibrahim
Grafisk form & Illustrationer: Ellinor Persson
Ansvarig utgivare & Redaktör: Mia Modig
Tryckår: 2024

www.nkjt.se

info@nationellkvinnojour.se

TECKENSPRÅKIGA KVINNOR OM EKONOMISKT VÅLD: EN LIVSLÅNG UTSATTHET

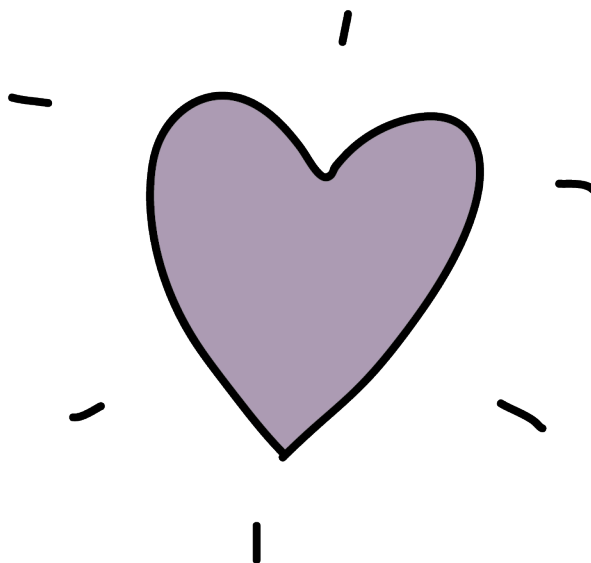
“Samhället fick mig att känna skuld”

Rapportförfattare:
Karin Granlund
Fatuma Ibrahim

Publiceringsår 2024

NATIONELL KVINNOJOUR
OCH STÖD PÅ TECKENSPRÅK

Tack

Hjärtligt TACK till samtliga kvinnor som tog av er tid och energi för att bli intervjuade, tack för förtroendet!

Tack till samtliga tjänstepersoner i kommunerna som tog er tid att svara på enkäten - öppet och ärligt.

Utan er hade vi aldrig kunnat skriva denna rapport och fått möjlighet att sprida denna viktiga kunskap om ekonomiskt våld som döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor drabbas så väldigt hårt av.

**NATIONELL KVINNOJOUR
OCH STÖD PÅ TECKENSPRÅK**

FÖRORD

Att hantera ekonomiska problem utgör en utmaning för varje individ, och den här hanteringen försvåras betydligt när det är en närstående, som en partner, som står för orsaken. I vår samhällsnorm är det ofta tabubelagt att diskutera privatekonomiska frågor. Det kan förklara varför fenomenet ekonomiskt våld är relativt okänt, och begreppet förblir oklart för många. Särskilt utsatta är de som lever i socioekonomiskt utmanande områden präglade av hög arbetslöshet och låg utbildningsnivå. För kvinnor med funktionsnedsättning, särskilt de som lever i dessa områden, blir klyftan för att exempelvis få tillträde till arbetsmarknaden alltför svår att övervinna.

Rapporten "Teckenspråkiga kvinnor om ekonomiskt våld; en livslång utsatthet - Samhället fick mig att känna skuld" belyser erfarenheterna hos flera teckenspråkiga kvinnor som har utsatts för ekonomiskt våld.

Titeln på denna rapport illustrerar den mödosamma resan för dessa kvinnor, där de inte bara konfronterar våld från förövaren utan även otillgänglighet, samhällets stigmatisering, myndigheternas bristande insikt och förståelse samt avsaknaden av adekvat psykologiskt stöd på teckenspråk. Detta skapar en fälla som gör det svårt för dem att bryta sig loss från våldet och resulterar i en livslång utsatthet.

Studier visar att kvinnor generellt sett är mer utsatta för ekonomiskt våld än män. Forskning och statistik som fokuserar på kvinnor från marginaliserade grupper, som kvinnor med hörselnedsättning, är dock nästan obefintliga, både nationellt och internationellt. Den här studien riktar därför ljuset mot två sällan diskuterade ämnen i samhället: ekonomiskt våld och att vara teckenspråkig och utsatt kvinna i ett hörande majoritetssamhälle. I projektet har även andra aspekter framkommit, såsom bristande tillgänglighet och utmaningar på arbetsmarknaden, vilka är avgörande faktorer för kvinnors fortsatta ekonomiska utsatthet.

Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk (NKJT) är den enda organisationen i Sverige som arbetar för döva, hörselskadade, och dövblinda barn och ungdomar samt kvinnor samt unga tjejer och icke-binära från 15 år uppåt. De kvinnor som söker stöd i vår organisation är ofta utsatta för ekonomiskt våld, i samhället hamnar de ofta i en återvändsgränd eftersom de olika instanserna inte kommunicerar på teckenspråk. Då väcktes intresset för att skapa det här projektet. Genomgående i rapporten används termen "teckenspråkig kvinna" vid beskrivning av döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor som använder teckenspråk.

Projektets övergripande syfte är att kartlägga de utmaningar som teckenspråkiga kvinnor i socioekonomisk utsatthet får möta och undersöka hur deras behov av stöd skulle kunna tillgodoses. Det inkluderar en identifiering av myndigheters eventuella kunskapsluckor om teckenspråkiga kvinnor. Den kunskapsöversikt som presenteras i rapporten bygger på en litteraturgenomgång, enkäter besvarade av myndigheter som arbetar med dessa kvinnor samt kvalitativa intervjuer med teckenspråkiga kvinnor med erfarenhet av ekonomiskt våld. Kunskapsöversikten omfattar även intervjuer med några nyckelpersoner från olika

organisationer för döva samt NKJT:s egna erfarenheter från sin verksamhet.

Redan under projektets gång kunde de kunskaper som genererats spridas vidare till NKJTs personal, volontärer samt medlemmar genom digitala föreläsningar och utbildningsdagar. Efterfrågan av mer kunskap och handledning har lett till utvecklingen av en handbok för volontärer. Den fungerar som en vägledning med en tydlig struktur och rutiner vid bemötande av stödsökande teckenspråkiga kvinnor.

Med det sagt, NKJT ser de kunskaper som projektet bidragit till som mycket värdefulla och en viktig vägledning till hur vi som organisation och de olika myndigheterna bäst tillgodoser teckenspråkiga kvinnors behov av stöd i deras väg till ett liv fri från ekonomiskt våld. På så sätt är vi tacksamma för att projektet möjliggjorts genom bidrag från Jämställdhetsmyndigheten. NKJT är också stolta över att NKJTs två anställda socionomer, Karin Granlund (projektledare) och Fatuma Ibrahim (projektmedarbetare), genomfört projektet.

Stockholm den 5 februari 2024

Camilla Lindahl, ordförande
Mia Modig, verksamhetsledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	9
1.1 Om Nationell Kvinnojour och stöd på teckenspråk	10
1.2 Syfte och frågeställningar	11
2. Bakgrund.....	12
2.1 Historiskt perspektiv	12
2.2 Vägen till NKJT:s bildande	14
2.3 Beskrivning om målgruppen.....	15
2.4 Audism	15
3. Metod	16
3.1 Tillvägagångssätt	16
3.2 Respondenter	17
3.3 Intervjuer och enkät	17
3.4 Metoddiskussion	19
4. Ekonomiskt våld, ett komplext ämne?	20
4.1 Konflikt kontra våld	23
4.2 Förövarens olika strategier.....	24
4.3 Före och eftervåldet	32
5. De olika hinder som målgruppen möter i samhället	36
5.1 Strukturella barriärer på arbetsplatsen.....	36
5.2 Att leva med ekonomiskt bistånd.....	40
5.3 Bristande tillgänglighet.....	43
5.3.1 Brist på information	43
5.3.2 Otillgänglighet inom vården	47
5.3.3 Myndigheternas kommunikation med teckenspråkiga hjälpsökande...	49

5.4 Myndigheternas kompetens och kunskap om målgruppen.....	53
5.5 Myndigheternas beredskap i att ta emot och handlägga ärenden.....	55
5.6 Myndigheternas önskemål kring mötet/handläggningen med teckenspråkiga kvinnor	57
6. Konsekvenserna av våld och samhällets makt på offret.....	58
7. Diskussion.....	60
7.1 NKJT:s förslag på åtgärder	64
7.2 Avslutning: Att skapa en inkluderande framtid	66
8. Referenser	68
9. Bilagor	72
Bilaga 1: Informationsbrev till medverkande kvinnor	73
Bilaga 2: Samtyckesblankett.....	74
Bilaga 3: Intervjufrågor till våldsutsatta kvinnor	75
Bilaga 4: Förfrågan om medverkan till vår enkätundersökning till dig som arbetar inom ekonomiskt bistånd	77
Bilaga 5: Förfrågan om medverkan till vår enkätundersökning till dig som arbetar inom budget- och skuldrådgivning	78
Bilaga 6: Enkät om våldsutsatta teckenspråkiga kvinnor.....	79
Bilaga 7: Informationsbrev till nyckelpersoner	80
Bilaga 8: Intervjufrågor till nyckelpersoner.....	81

1. INLEDNING

Enligt en FN-rapport från juli 2017 löper kvinnor med funktionsnedsättning dubbelt så stor risk att utsättas för våld än kvinnor utan funktionsnedsättning. Det kan också vara svårare att upptäcka att en kvinna med funktionsnedsättning utsätts för våld, vilket ökar risken för mörkertal.

Forskning pekar på att dessa kvinnor lever i en dubbel utsatthet. Att vara kvinna kan betraktas som en sårbarhetsfaktor och att ha en hörselnedsättning kan betraktas som en annan sårbarhetsfaktor. Nationellt centrum för kvinnofrid förklarar i sin rapport att kvinnor från alla delar av samhället kan vara utsatta för våld i nära relationer. Till följd av samhällets diskriminering och marginalisering kan en del grupper befinna sig i en särskilt sårbar position. (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2013; 2016). Denna grupp kan vara döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor.

Enligt Nationellt centrum för kvinnofrid (2016) beskrivs en grupp som särskilt sårbar:

- om personerna antingen är utsatta i särskilt hög grad.
- om brottet ger upphov till särskilt allvarliga konsekvenser.
- om personerna som utsätts inte har resurser och möjlighet att utnyttja dessa för att förändra sin situation eller göra den känd.

Kvinnor med funktionsnedsättning, det vill säga teckenspråkiga kvinnor i denna rapport, utsätts för samma typer av våld som andra kvinnor. Men de är mer sårbara än andra kvinnor på grund av sin funktionsnedsättning, vilket kan leda till en beroendesituation om deras förövare är hörande. De är också beroende av samhället, till exempel teckenspråkstolkar eller samhällsinformation på svenskt teckenspråk eller i textform. Deras våldsutsatthet kan öka och förvärras - om inte samhället ingriper. Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk, NKJT är en ideell partipolitiskt och religiöst obunden rikstäckande organisation som arbetar med våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, mäns våld mot kvinnor och barn samt våld mot HBTQI-personer sedan 2019. Organisationen arbetar efter visionen "En värld fri från våld för alla kvinnor som talar svenskt teckenspråk".

1.1 OM NATIONELL KVINNOJOUR OCH STÖD PÅ TECKENSPRÅK

Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk (NKJT) är den enda stödorganisation som arbetar för att döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och unga tjejer samt icke binära från 15 år och uppåt ska kunna ta makten över sina liv och leva fritt från våld och förtryck. Kvinnorna i målgruppen får stöd och hjälp direkt på svenskt teckenspråk, taktilt teckenspråk och internationella tecken samt skriven svenska. Teckenspråk är inte internationellt, varje land har sitt eget teckenspråk, men många länder har ungefär likadana handalfabetet och tecken, exempelvis bil, dricka och sova. Dessa tecken ses som internationella tecken (Sveriges Dövas Riksförbund, 2023).

NKJT har hela Sverige som upptagningsområde och arbetar aktivt för att motverka mäns våld mot kvinnor och barn, mot våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och våld mot HBTQI-personer genom stödjande och kunskapshöjande insatser.

Stödet erbjuds av kvinnor som själva har erfarenhet att leva som döv, eller har hörselskada eller dövblindhet och har en förståelse för målgruppen och deras sätt att leva, för teckenspråket och dövulturen. Detta kallas för dövkompetens (Sveriges Dövas Riksförbund, 2021). Det gör att målgruppen inte behöver lägga energi på eller känna ansvar för att förklara för alla instanser om språket, kultur, identitet och hjälpmedel, utan man kan gå direkt på kärnan: sin våldsutsatthet.

Genom att erbjuda teckenspråkigt mottagande kan vår organisation ge stöd till en mycket marginaliserad och osynlig grupp i samhället. En grupp som idag har svårt att få rätt stöd och sina rättigheter tillgodosedda i andra verksamheter som riktar sig till kvinnor i våldsutsatta situationer.

NKJT:s jourverksamhet erbjuder stöd direkt till de utsatta genom videosamtal och samtal via chatt. Det sker via chatt, genom fysiska möten eller stöd med att skriva till myndigheter och som stödperson följa med till myndigheter om man bedömer att det behovet finns. NKJT bedriver även ett skyddat boende där miljön är anpassad till målgruppen.

NKJT:s kunskapshöjande arbete syftar till att öka medvetenheten om och minska förekomsten av våld i olika former. Vi erbjuder utbildningar, publicerar rapporter och är aktiva i samhällsdebatten. NKJT grundades 2019 och drevs under två år helt på ideell basis. Idag har vi fem anställda och flera projektanställda i vårt kansli i Stockholm samt har lokalavdelningar i Örebro, Göteborg och Lund. NKJT är även huvudman för Barn- och Ungdomsjour på teckenspråk, BOUJT. Vi får stöd av bl.a. Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten, Brottsoffermyndigheten och Stockholms stad samt fonder och stiftelser.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

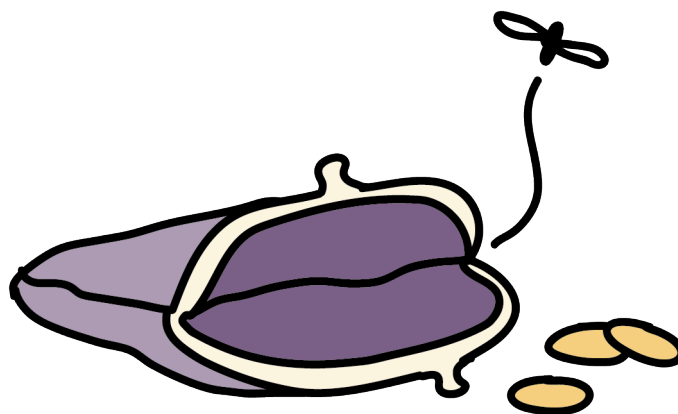
Detta projekt syftar till att ge en röst åt teckenspråkiga kvinnor som har utsatts för ekonomiskt våld genom att de delar med sig av sina berättelser och erfarenheter av hur vårt samhälle bemöter dem och deras behov.

Detta projekt riktar även sig till myndigheter som är i kontakt med dessa kvinnor. I rapporten undersöker vi deras kunskaper om målgruppens behov.

Syftet med projektet är att kartlägga de behov och brister som finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i socioekonomisk utsatthet i Sverige.

Våra frågeställningar:

- Vad finns det för kunskap hos budget- och skuldrådgivare om teckenspråkiga kvinnors behov?
- Hur kan teckenspråkiga kvinnors behov av stöd kring ekonomiskt våld tillgodoses?
- Hur har teckenspråkiga kvinnor upplevt bemötande och stöd av myndigheter kring ekonomiskt våld?

2. BAKGRUND

Vi ska i det här avsnittet studera de teckenspråkigas ställning i samhället ur ett historiskt perspektiv och våldsutsatta teckenspråkiga kvinnors situation före grundandet av NKJT samt kort beskriva målgruppen.

2.1 HISTORISKT PERSPEKTIV

Idiot, knäppskalle, sinnesslö, svagsint, dövstum och efterbliven. Förr var det vanligt att orden sattes på de individer som ansågs avvika från samhällets norm. Majoriteten ansåg att det var fel på individen. Går man tillbaka i historien kan man förstå att synen på människor med funktionsnedsättning har varierat mellan tidsepoker och kulturer, bland annat att i vissa kulturer trodde man att det var Guds straff om man får ett barn med funktionsnedsättning (Släkthistoria 2019). Fram till slutet av 1800-talet ansågs döva vara ett socialt problem. Deras arbetsförmåga såväl som deras förmåga att försörja sig ifrågasattes och de var därför berättigade till fattigdomsstöd. De var till och med befriade från skatt (Pärsson, 1997).

Under merparten av 1800-talet undervisades döva barn på teckenspråk. 1880 beslutade en europeisk dövsläroarkongress i Milano att dövskolorna inte längre fick undervisa på teckenspråk. Man ansåg talmetoden vara överlägsen och riktig för att införliva döva i samhället. Metoden bidrog bland annat till att dövas utbildningsnivå försämrades och många av dem förbjöds att arbeta inom den offentliga sektorn som kommun, landsting och stat. Flera dövslärare fick sluta sina arbeten eftersom de inte behövdes längre. I hundra år drev döva kampen för att få använda sitt eget språk. 1981 erkände riksdagen teckenspråket som dövas första språk. Även om teckenspråket blev erkänt 1981 som dövas förstaspråk och att det ska användas i all undervisning uppmuntrade skolan ändå döva elever att gå på talundervisning för att lära sig tala. Det var bra att kunna det enligt skolan. En del elever gick på tallektioner, andra gjorde allt för att slippa (Andersson & Hansson, 1998).

Ända fram till långt in på 1900-talet har det medicinska perspektivet varit framträdande och trovärdigt. Det fanns även forskning om hur döva skulle lära sig att tala. Det fanns en stor vilja att normalisera de avvikande. Man utförde också många olika experiment i syfte att samla information, vilket har inneburit övergrepp och lidande för många personer med funktionsnedsättning (Funktionsrätt 2017). I mitten av 1930-talet framhölls i utredningsmaterialet att dövhet var det minst betydande funktionshindret att påverka individers förmåga att arbeta. Trots detta fortsatte arbetsgivarna att tro att döva inte hade förmågan att förstå helt, vilket ledde till att de inte ville anställa dem (Pärsson, 1997).

Teckenspråkiga ser sig själva tillhöra en språklig minoritetsgrupp vilket krockar med samhällets syn på teckenspråkiga som funktionshindrade. Gruppen har därför skapat en identitet och egen kultur under beteckningen *dövkultur och dövidentitet*, vilket är ett sätt att beskriva den erfarenhet som man som döv har av att leva i ett talspråkligt samhälle. Gruppen har en samhörighet, de förstår varandra och har teckenspråket som en gemensam kärna (Institutionen för språk och folkminnen, 2021).

Än idag förekommer ordet dövstum, särskilt utifrån det medicinska perspektivet, till exempel i läkarjournaler och annan dokumentation samt hos personer med okunskap om teckenspråkiga. Ordet dövstum är felaktigt, nedvärderande och generaliserande. Det innebär att döva är stumma, dvs att de inte kan skrika eller uttrycka sig på olika sätt.

I vår kartläggning har vi underlag som visar att tidigare stigmatisering i historien finns kvar idag på olika sätt. Teckenspråkiga våldsutsatta kvinnor har länge varit ensamma i sin svåra situation, utan att kunna navigera i samhället som inte kunnat tillgodose deras behov, fram tills grundandet av NKJT år 2019. Kvinnorna vittnar om NKJT:s viktiga arbete, inte bara när det gäller att få stöd och vägledning i direkt kommunikation men också att få möjligheten att ventileras och samla mod för att bryta upp från sin destruktiva relation. Några kvinnor berättar:

“Det som brister i samhället är att det saknas teckenspråkiga professionella. Det är bra att NKJT finns, det visste jag inte förut under tiden jag levde med mannen. Jag hade behövt hjälp då.”

Anna-Sara

“Utan NKJT, hade jag nog aldrig kunnat lämna min destruktiva relation. När jag fick kontakt med en döv kurator kunde jag ställa frågor och samla mod inför mitt beslut att lämna, något som jag velat göra länge men inte vetat hur och vart jag skulle.”

Adele

2.2 VÄGEN TILL NKJT:S BILDANDE

Det har funnits försök att starta upp en lokal teckenspråkig jour i Stockholm. Alla kvinnors hus och Dövas Kvinnoförening i Stockholms Län samarbetade i syfte att erbjuda en telefonlinje. På den tiden användes texttelefon, motsvarande dagens chattfunktion. De hade öppet varannan vecka på kvällstid. Telefonlinjen var uppskattad men eftersom de bara hade öppet på kvällstid var det för få som ringde, så den lades ner. Även 2008 i Malmö i samarbete med Malmös tjej- och kvinnojourer gjordes ett försök att etablera en teckenspråkig kvinnojour. Problemet var att målgruppen var spridda över hela landet och att det fanns inte heller någon finansiering bakom försöket. Man insåg då att en nationell teckenspråkig kvinnojour behövdes för att nå ut till fler teckenspråkiga kvinnor runt om i landet (Ferreira & Modig 2021).

Innan NKJT bildades 2019 har det alltså inte funnits en teckenspråkig jour där teckenspråkiga kvinnor haft möjlighet att söka hjälp och få stöd på teckenspråk. Först 2021 bildades ett teckenspråkigt skyddat boende i NKJT:s regi. Sedan dess har verksamheten haft både kvinnor och kvinnor med barn som varit i behov av skyddat boende. Behovet har varit väldigt tydligt, både att få stöd direkt på teckenspråk och tillgång till utbildad personal som själv är teckenspråkiga och innehar dövkompetens. Högberg tar upp detta i sin C-uppsats där hon skriver om dövkompetens hos sociala myndigheter.

”Dövkompetens är att känna till dövulturens normer och värderingar, dövas rättigheter och svårigheter samt känna till var och när kulturen krockar mellan hörande och döva.”

(Högberg, 2015)

NKJT har en informativ och förebyggande roll mot våld i nära relationer. Organisationen arbetar mot otillgänglighet, genom att dela information samt producera filmer översatta till teckenspråk för att hjälpa dessa kvinnor att förstå vilka olika former av våld som finns. Organisationen har även en digital jour där utbildad och kompetent personal och volontärer arbetar med att svara på frågor och vägleda kvinnor eller ge dem stödsamtal vid behov. NKJT stöder också teckenspråkiga kvinnor som söker hjälp med att bryta våld och tystnadskultur. Det kan handla om att ge juridisk rådgivning, ge stöd för att göra en polisanmälan, eller avsluta en ohälsosam relation. Allt detta görs på deras språk, dvs svenskt teckenspråk, internationellt teckenspråk eller skriven svenska och på deras villkor. Denna målgrupp är generellt sett väldigt utsatt och till stor del marginaliserad. Utan NKJT:s arbete hade historien fortsatt upprepa sig med att exkludera teckenspråkiga i samhällsinsatser på olika nivåer, både medvetet och omedvetet.

2.3 BESKRIVNING OM MÅLGRUPPEN

Målgruppen för projektet är döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor som benämns i rapporten som teckenspråkiga kvinnor. Medicinsk diagnos och identitet är två vitt skilda saker - medicinskt kan det vara att en kvinna har en hörselskada men identifierar sig som döv eller identifierar sig som hörande som hör dåligt. När det gäller döva kvinnor kan det vara ett brett spektrum - en del döva kvinnor kan höra och prata men identifierar sig som döva, andra kvinnor hör inget alls och talar inte över huvud taget och kommunicerar endast via svenskt teckenspråk och skriven svenska. För gruppen dövblinda är spektrumet stort kring kvinnans syn och hörsel. Varje möte med en dövblind kvinna måste anpassas utifrån hennes förutsättningar att delta i samtalet. Majoriteten av teckenspråkiga kvinnor får barn som är normalhörande och det finns ett engelskt begrepp som används för dessa barn över 18 år, Children of Deaf Adults (CODA). De barn som är yngre än 18 år benämns som KODA (Kids of Deaf Adults)

2.4 AUDISM

För att förstå begreppet audism måste vi anta att världen byggdes av och för hörande människor. Audism är ett begrepp som beskriver den diskriminering som teckenspråkiga upplever i samhället. Begreppet audism myntades för första gången 1975 av forskaren Tom Humphries när han definierade audism på individuell nivå, som ett sätt att förklara att man, oavsett som döv eller hörande, är överlägsen för att man hör eller för att man betar sig likt den som hör. Som döv kan det handla om att man uppfattar sig bättre än någon annan eftersom man kan prata eller höra lite. En annan forskare, Harlan Lane, utvecklade senare begreppet på en strukturell nivå som visar majoritetssamhällets förtryck mot teckenspråkiga. Några exempel på audism är att anta att teckenspråkiga bör hållas sig till en lägre standard i arbets- och utbildningsmiljöer eller helt utestängas både vid rekrytering och under anställningstiden (Nordell, 2011).

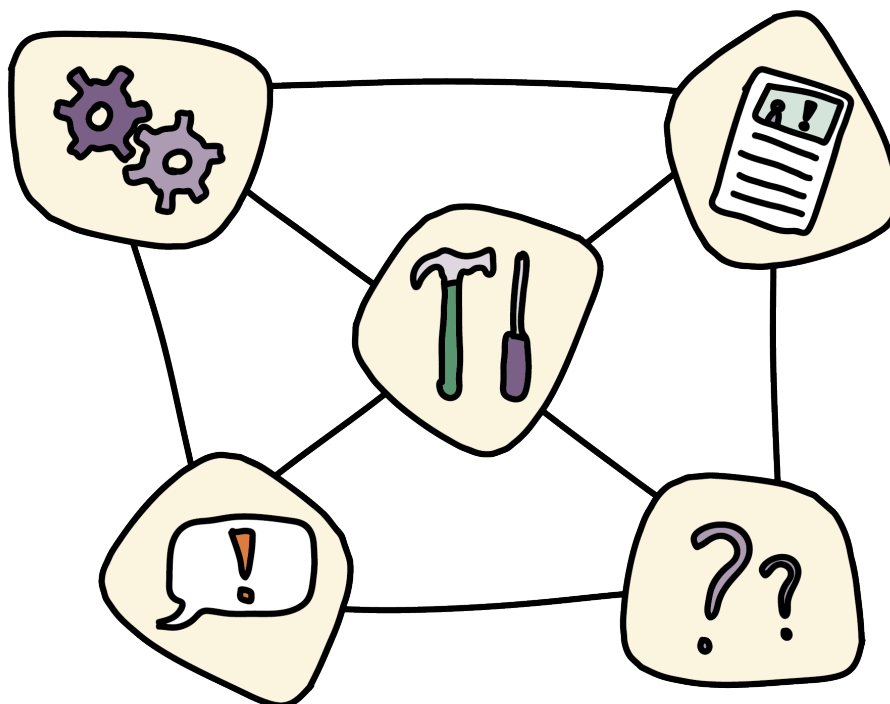
3. METOD

3.1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Med hjälp av projektbidrag från Jämställdhetsmyndigheten för att arbeta med socioekonomiskt utmanande områden fanns det behov av att kartlägga hur utsattheten såg ut. Vi valde att göra individuella intervjuer om teckenspråkiga kvinnors ekonomiska utsatthet och brister som finns i samhället. Med detta samlade underlag har vi, utan att generalisera, kunnat konstatera olika gemensamma faktorer som till exempel allvarliga brister och avsaknad av det stöd man har rätt till som teckenspråkig i landet oavsett bakgrund.

Parallellt med intervjuerna behövde vi veta hur kommunerna inom projektet arbetar med målgruppen. Vi skickade därför ut enkätfrågor till två myndigheter som med stor sannolikhet har mött målgruppen i sitt arbete, budget- och skuldrådgivare och biståndshandläggare inom socialtjänsten. Någon liknande kartläggning har inte gjorts tidigare för vår målgrupp. Ambitionen med rapporten är att få nya grepp att arbeta efter och implementera i vår verksamhet, för att bemöta målgruppen efter behov och önskemål. Vår rapport skall ses som en sammanställning av resultaten och en grund till fortsatt analys. Rapporten kan komma att bli en kunskapskälla för nya åtgärder och förslag i hur man ger stöd till teckenspråkiga som levt i en våldsutsatt kontext.

Arbetet med kartläggningen har pågått mellan augusti och december 2023.

3.2 RESPONDENTER

Vi satte minsta antal respondenter till 15–20 teckenspråkiga kvinnor, men i efterhand med den korta projekttiden hade vi kunnat minska på antalet respondenter för att kunna göra en fördjupad analys med jämförelser mellan olika faktorer. Från början anmälde 21 kvinnor sitt intresse för att medverka i studien, men två kvinnor valde sen att inte bli intervjuade på grund av olika omständigheter. Totalt 19 kvinnor i åldern 27 - 73 år blev intervjuade. Några av kvinnorna hade kontakt med NKJT sen tidigare, övriga kvinnor tog kontakt med oss efter vår förfrågan på sociala medier, där vi berättade om projektet och att vi önskade intervju kvinnor som lever eller har levt i socioekonomisk utsatthet. Kvinnorna i studien kommer från olika delar i landet. Några av dem bor i socioekonomiskt utsatta områden och andra inte. Majoriteten av kvinnorna i studien har upplevt ekonomiskt våld av en närstående person. Tre av kvinnorna nämner att de inte upplever sig ha blivit utsatta för ekonomiskt våld av just en närstående, men upplever att de har blivit strukturellt diskriminerade av samhället, vilket orsakat deras ekonomiska kollaps. En av dem har vi däremot bedömt ha blivit utsatt för ekonomiskt utnyttjande i form av att hon vid separationen från barnens pappa inte fick någon ekonomisk hjälp av honom med barnen men för kvinnan är det samhället som är den primära orsaken.

3.3 INTERVJUER OCH ENKÄT

Vi var tre intervjuare (socionomer) som intervjuade kvinnorna; projektledaren, projektmedarbetaren och en kuratorkollega inom NKJT som jobbar som samordnare för NKJT:s digitala jour. Anledningen till den tredje personen var att tre av kvinnorna, som redan hade kontakt med samordnaren i deras ekonomiska utsatthet, önskade bli intervjuade av henne. Själva transkriberingen av intervjuerna delas med projektledaren, projektmedarbetaren och samordnaren för digitala jouten. Just i intervjudelen har kvinnorna bett om att få vara anonyma, så intervjuerna som har spelats in har stannat hos intervjuaren. Eftersom ekonomi kan vara känsligt och jobbigt är kvinnornas trygghet det viktigaste. Några kvinnor har berättat mer utlämnande än andra. Detta kan eventuellt bero på att en del av kvinnorna har haft lite längre kontakt med intervjuaren och känt sig tryggare i att berätta detaljer.

Vi har behövt ta bort några detaljer för att avidentifiera kvinnorna eftersom teckenspråksvärlden är så liten att vissa situationer kan kännas igen av andra i teckenspråksvärlden. Samtliga kvinnor har inför intervjun fått information via mejl och på teckenspråk om vad det innebär att bli intervjuad, att de garanteras full anonymitet, rättighet att dra sig ur intervjun och tillvägagångssättet. Alla har skrivit under samtyckeblankett att de förstått informationen de fått. De har fått se intervjufrågorna i förväg och kunnat förbereda sig inför intervjun om de vill. Intervjuerna har skett via videosamtal på Zoom, Facetime och Whatsapp med möjlighet att spela in. En kvinna har önskat att intervjun inte spelas in. Intervjuaren har då fått skriva ner vad som framkom under samtalet under tiden. De namn som står under citaten är inte kvinnornas riktiga namn.

TRANSKRIBERING

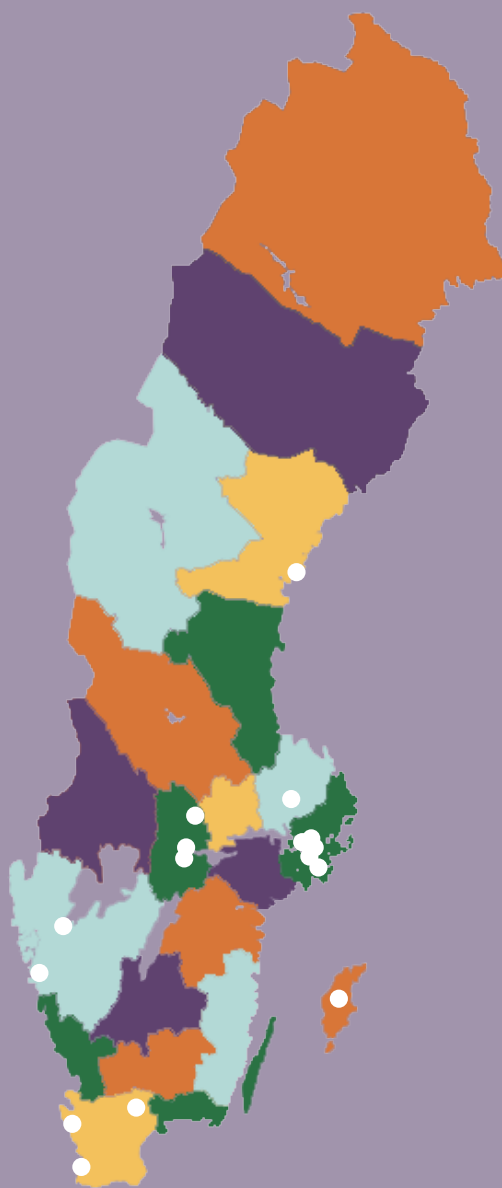
Efter att vi transkriberat intervjun, från teckenspråk till skriven svenska, har vi sedan mejlat innehållet till kvinnorna för att få det godkänt. Det är deras berättelser och de måste få äga slutordet. Det ökar reliabiliteten, minskar även risken för missförstånd från intervjuaren och minimerar felaktig information som kan leda till fel grund för analysarbetet.

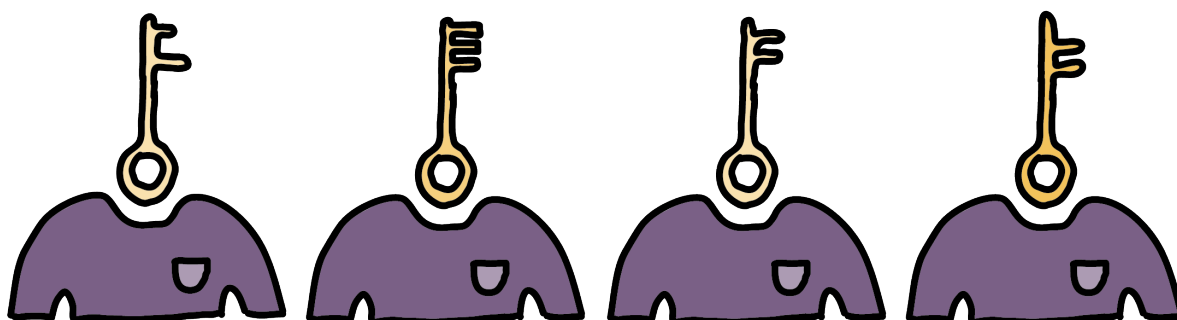
ENKÄTEN

Parallellt med intervjuerna har vi också skickat ut enkätfrågor till budget- och skuldrådgivare och biståndshandläggare i 40 kommuner. Svaren har kommit in via Forms, och vi har sammanställt dem i diagram och siffror. Myndigheterna har även haft möjlighet att utveckla sina svar och dessa har vi också tagit med. Syftet har varit att få fram hur de själva bedömer sin kompetens och beredskap för att handlägga ärenden där de möter teckenspråkiga kvinnor i socioekonomisk utsatthet.

Vi har fått in totalt 49 enkätsvar från 19 kommuner. Det var 10 från socialtjänsten, både biståndshandläggare och chef har svarat och 38 från rådgivarna. Vi har även ett svar från en chef som inte angett inom vilken del hen är chef för. Våra respondenter var utbildade som socionomer, jurister, sociologer (inom etnologi), beteendevetare, budget- och skuldrådgivare och ekonomer. De flesta, 36 personer, har utbildning inom socialt arbete, övriga 12 inom annat. En av dem hade en dubbelexamen inom juridik och socialt arbete.

Medverkande kommuner: Stockholm, Gotland, Lindesberg, Härnösand, Hässleholm, Bjuv, Malmö, Vänersborg, Uppsala, Lund, Helsingborg, Huddinge, Göteborg, Örebro, Perstorp, Kumla, Järfälla, Haninge och Upplands Väsby.

NYCKELPERSONER

Vi har också vid sidan valt att intervjua nyckelpersoner, med det menar vi personer som jobbar i verksamheter där de möter kvinnor i utsatthet. De har olika yrkesroller och bor också utspridda i landet. Vi fick totalt 6 personer som ville ställa upp på intervju. Även här önskar de vara anonyma. Då det inte är så många som arbetar i teckenspråkiga verksamheter kan det bli lätt att identifiera vem som sagt vad.

3.4 METODDISKUSSION

Vi behöver vara medvetna om att flera faktorer kan spela in i själva intervjusituationen, bland annat hur trygg kvinnan känner sig i situationen, inför intervjuaren och inför det aktuella ämnet som tas upp. Några kvinnor har tyckt att det varit jobbigt att berätta medan andra har däremot känt att det är okej att berätta. Kvinnorna har haft möjlighet att ta paus under intervjun. Två av dem har behövt avbryta för att sen vilja fortsätta intervjun vid ett annat tillfälle. Problemet med att avidentifiera detaljer är att en del värdefull information riskerar försvinna. Med det menar vi att vi skulle vilja lyfta och peka på särskilda situationer, men då blir kvinnan avslöjad. Det är något som vi behöver ta med oss framöver när vi intervjuar teckenspråkiga kvinnor, hur vi på bästa sätt kan avidentifiera utan att avslöja vem som sagt vad. Frågan är om vi ska omformulera oss i informationsbrevet, att vi inte kan garantera full anonymitet på grund av att målgruppen är just en minoritet och att vissa händelser kan kännas igen? Men ändå att kvinnan frivilligt ställer upp på att bli intervjuad och är öppen om sin situation. Vi har gjort vårt bästa att dölja detaljer och tagit med viktig och relevant information som vi själva bedömt bör tas med i rapporten.

4. EKONOMISKT VÅLD, ETT KOMPLEXT ÄMNE?

Ekonomiskt våld är ett komplext fenomen och ett abstrakt begrepp, eftersom det inte är kriminaliserat i Sverige och därför inte har någon juridisk definition. Det är också vanligtvis osynligt åtminstone i början av förhållandet.

Av de 19 intervjuade kvinnorna svarade bara en med utländsk bakgrund att hon inte visste vad ekonomiskt våld var. Hon fick det förklarat för sig under intervjun. Övriga kvinnor kände till ekonomiskt våld och kunde ange olika exempel som de kände till. Däremot var det flera av dem som inte kopplade det ekonomiska våldet till sin utsatthet och att de förstod vad ekonomiskt våld var lite för sent. Ekonomiskt våld kan vara svårt att identifiera och kan få fäste långsamt och gradvis. Detta kan börja med en gest som initialt kan tolkas som beskyddande eller omtänksam, som att ta hand om hushållens räkningar eller uppmuntra kvinnan att inte arbeta så att hon i stället kan ta hand om barnen.

“Ja jag insåg faktiskt inte för så länge sen att jag blivit utsatt för ekonomiskt våld under min tidigare relation med barnens pappa. Det var tack vare NKJT, som i sociala medier lade upp olika former av våld och vad det kunde innebära. Då fattade jag! Även psykisk misshandel och manipulation.”

Saga

“Det med ekonomiskt våld är inget nytt för mig. MEN jag var inte medveten om det i min situation. Jag hade aldrig tänkt så eller kopplat det till min situation, sjukt! Ingen har tidigare sagt till mig: “vet du, det du utsatts för kallas också för ekonomiskt våld.”

Lovisa

“Typ om en person utnyttjar någon i syfte att få pengar hela tiden. Men annars är begreppet nytt för mig. Jag har aldrig hört talas om det förrän du berättade för mig och frågade om jag ville bli intervjuad.”

Elise

En intervjuad teckenspråkig kommunvägledare betonade att många teckenspråkiga kvinnor inte inser att de är utsatta för våld. Hen menar även att äldre teckenspråkiga kvinnor är mer utsatta än nyanlända, men ändå uppmärksammas det inte lika mycket. Äldre kvinnor är särskilt utsatta och verkar ha normaliserat det våld de upplever men vågar inte anmäla det av skam.

Kvinnans ekonomiska skuld eller minskade inkomster kan också dyka upp gradvis, utan att vara uppenbart till en början. När kvinnan väl inser detta är skadan redan skedd och de ekonomiska konsekvenserna blir enorma. Kvinnan hamnar därför i en återvändsgränd och blir beroende av sin förövare.

“Jag ville liksom göra slut med X men kunde inte göra det eftersom jag ville få tillbaka mina pengar som hen var skyldig mig.”

Lovisa

“Han har lovat att betala tillbaka så jag kan inte blockera honom tills han betalt mig. En dag kommer han att betala mig.”

Elise

Ekonomiskt våld förekommer också i familjesammanhang. Vårt samhälle lär oss från ung ålder vikten av familj, till exempel i sagor. Familjen anses vara en social institution som bygger på kärlek, trygghet, barnuppfostran, samarbete, tillgivenhet eller solidaritet. Detta leder till att många människor idealiserar begreppet ”familj”.

“Under vår relation tog jag flertalet lån för att rädda honom, oss och vår relation så klart. Vi har valt att leva tillsammans och var på väg att bilda familj. Jag kunde ju inte svika oss, även om det verkligen tog emot att ta banklån för första gången. Jag tvekade, men vi hade hunnit vara tillsammans i ett par år och hade framtiden för oss.

Jag älskade ju honom och trodde på honom att det var första och sista gången han skuldsatte sig. Med tiden blev det allt värre, lögnerna allt större och bråken så klart. Nu i efterhand förstod jag att de första tecknen fanns där redan i början av vår relation.”

Saga

Samtliga 19 intervjuade kvinnor utsattes också samtidigt för andra former av våld, såsom fysiskt, sexuellt eller psykiskt våld. Det gör dessa kvinnor ännu mer sårbara och ekonomiska problem kommer i andra hand, det vill säga efter deras trygghet och psykiska välbefinnande.

“Jag visste aldrig hur min dag skulle bli, jag blev alltid utsatt för olika saker. Han kunde skrämma mig, hota mig, röra mig och tvinga mig göra saker.”

Carmen

“Jag har en vän som hjälper mig med pengar. Han vill ha sex i utbyte även om han inte säger det rakt ut, men vi gör det ändå.”

Anna-Lena

“Det var lättast att bara göra som han sa för att undvika bråk.”

Amira

“Ja, lite svårt att berätta, men mycket psykiskt, han sa alltid elaka saker till mig, jag blev ledsen.”

Anita

“Mannen började kräva sex och när jag vägrade blev han arg och ville ha tillbaka pengarna han hade lagt ut för att få hit mig till Sverige. Han hade sex med mig trots att jag inte ville det, flera gånger.”

Mae

“Jag försökte bara hjälpa till och komma med förslag till inkomst, men jag möttes i stället av kommentarer som att jag var psykiskt sjuk och han anklagade mig för att vara kontrollerande och krävande. Till slut trodde jag nästan på det.”

Anna-Sara

Anna-Sara tar här upp en form av psykisk misshandel, nämligen gaslighting. Det är när en förövare till slut får en kvinna att tro på det han säger fast det inte är sant överhuvudtaget. Allt detta visar komplexiteten i ekonomiskt våld som inte är ett isolerat fenomen. Det är dock viktigt att skilja våld från parkonflikt, vilket vi återkommer till i nästa stycke.

4.1 KONFLIKT KONTRA VÅLD

“När jag berättade för socialtjänsten att jag blev ekonomiskt misshandlad, så rådde de mig bara att vägra ge honom pengar, men de tipsade inte om budget- och skuldrådgivning. De fokuserade på det fysiska våldet som jag och mina barn utsattes för och reagerade snabbt.”

Malin

Det är allvarligt när en myndighetsperson inte förstår komplexiteten och mekanismerna för ekonomiskt våld. Därför är det viktigt att skilja parkonflikter från våldssituationer inom relationen. I ett förhållande är det helt normalt att vara oense om en fråga och att bråka, även om det kan vara jobbigt och obehagligt. Vid en konflikt är båda parter jämställda, det vill säga de har lika villkor. Var och en av dem vill bevisa att de har rätt och försöker övertala den andre, även om det kan förekomma aggressivt beteende. Detta innebär att alla fritt kan uttrycka sitt missnöje eller motstånd och försöka hävda sin åsikt. Dessa konflikter är av tillfällig karaktär (Mission interministerielle pour la protection des femmes contre les violences et la lutte contre la traite des êtres humains (MIPROF), 2022).

Våld utlöses vanligtvis i hemmet av en förövare genom att hen försöker påtvinga offret sin åsikt med våld och kontroll. Enligt Per Isdal (2017) är våld en mångfacetterad handling vars syfte är att skada, skrämja, utsätta för smärta eller kränka någon, men också att tvinga någon att göra saker mot sin vilja eller att avstå från att göra något denne vill. Huvudmålet med våld är att påverka offret och utgör därför ett verktyg som syftar till att skaffa och behålla makt. (Ibid) Vi kan därför säga att det är ett sätt att hävda sin dominans och makt över den utsatte. Alla de intervjuade kvinnorna vittnade om att de inte hade något annat val än att acceptera detta. De beskriver situationen som en känsla av hopplöshet, maktlöshet, frustation, förvirring, rädsla eller skam. Detta innebär att de bara lider och därför fräntas möjligheten att uttrycka sin åsikt om situationen. Här finns därför ett hierarkiskt maktförhållande där offret är underordnat. Våld är också repetitivt och ihållande, vilket utgör våldscykler. (Mission interministerielle pour la protection des femmes contre les violences et la lutte contre la traite des êtres humains (MIPROF), 2022).

Det är därför viktigt att känna till de olika strategier som förövaren använder för att behålla denna makt och förstå nyanserna i våldet och att det är individuellt.

4.2 FÖRÖVARENS OLIKA STRATEGIER

Det finns ingen atypisk förövarprofil. Oavsett ålder, kön, ursprung eller yrkesstatus väljer förövare nästan samma manövrar för att kontrollera och behålla sin kontroll och makt över offret. Tvärtemot vad många tror är hen inte en psykiskt sjuk, impulsiv eller oansvarig person, utan snarare en beräknande och manipulativ varelse. I de allra flesta situationer är hen fullt medveten om sina handlingar och är ensam ansvarig för sitt beteende och sina kränkande kommentarer mot offret.

För att säkerställa sin makt över offret och därmed fortsätta sina våldshandlingar mot offret helt ostraffat, implementerar och utvecklar förövaren olika strategier. Hen känner till och utnyttjar att offret är kär och känner tillit och utnyttjar även i vissa fall offrets funktionsnedsättning, i detta fall hörselnedsättning. Dessa strategier kan grupperas i tre former som också är de tre formerna av ekonomiskt våld: ekonomisk kontroll, ekonomisk exploatering och försörjnings sabotage.

Ekonomisk kontroll

Ekonomisk kontroll innebär att kontrollera kvinnans ekonomi eller hushållsekonomin, fatta viktiga beslut om parets ekonomi utan hennes medgivande eller att vägra ge henne pengar. Denna form av ekonomisk kontroll tar uttryck på olika sätt och ofta på ett smygande och diskret sätt i början av relationen.

“Han infiltrerade in sig i vår vardag utan att jag märkte det.”

Ingela

“Han började sätta griller i huvudet på mig. Han fick mig att börja bråka med barnens pappa om ekonomin.”

Ingela

I Ingelas fall ser vi hur förövaren infiltrerar och smyger sig in i sitt offers liv utan att offret först inser det. Han använder sin charm och utnyttjar det faktum att offret är nyförälskad. Han smyger sedan in i offrets dagliga angelägenheter och tar kontrollen. Vi observerar här hur han försöker isolera och distansera henne från omgivningen, i detta fall pappan till hennes barn som hon hade en god relation med. Detta är en kontrollstrategi, för genom att isolera henne kommer han att kunna kontrollera henne bättre. Genom att isolera offret blir det lättare för honom att behålla kontrollen och uppnå sina mål. Det är därför en form av psykologisk manipulation.

Många intervjuade kvinnor berättade också att de inte bara blev isolerade av sin förövare som kontrollerade och begränsade deras sociala kontakter, utan också deras ekonomi. För en stor del av dessa kvinnor kontrollerade deras förövare såväl deras ekonomi som hushållets.

“När jag levde med mitt ex sa han till mig; vi är tillsammans och är även sambo så vi ska ha gemensam ekonomi... för som sambo ska vi dela på hela ekonomin, så är det.”

Amira

“Jag behövde alltid hans godkännande om hur jag skulle använda mina pengar.”

Malin

*“Jag fick alltid be om pengar och tala om vad jag behövde det till.
Jag fick oftast väldigt lite.”*

Adele

Här ser vi hur deras förövare manipulerar dem genom att han positionerar sig som familjeöverhuvud för att ta ekonomisk kontroll över hushållet och komma åt dessa kvinnors bankkort, bank-ID och även ibland deras e-post. Detta visar omfattningen av den ekonomiska kontroll som dessa kvinnor utsätts för och deras verkliga utsatthet. Dessa kvinnor utsätts inte bara för ekonomiskt våld, utan också för andra former av våld, såsom psykiskt eller materiellt våld. Det är dock inte lätt att bryta sig loss från ett förtryckande förhållande, det är tvärtom väldigt komplicerat. Det kräver professionell hjälp och kompetens om våld i nära relationer. Det är uppenbart att dessa kvinnor lider mycket i det tysthet, vilket exemplet med Anna-Sara visar:

“Jag drabbades inte bara av ekonomiskt våld utan även materiellt, fysiskt och psykiskt våld.”

Anna-Sara

När det gäller ekonomisk kontroll ser vi i denna studie ingen skillnad mellan teckenspråkiga inrikesfödda kvinnor och de utrikesfödda. De är mer eller mindre utsatta i varierande grad för ekonomisk kontroll.

En teckenspråkig försäkringshandläggare som vi även intervjuade tillade att hen under sitt arbete stötte på många utländska teckenspråkiga kvinnor som skrev på en fullmakt som gav deras man/sambo kontroll över deras ekonomi. Detta innebär att de olika förmånerna sätts in direkt på mannens bankkonto. Hen beskriver dessa kvinnor som tysta och väldigt sårbara, vilket innebär att de inte riktigt känner till sina rättigheter.

Att dessa kvinnor inte har full kontroll över sin ekonomi eller överblick över delad ekonomi kan ses som en förnedring, ett sätt att såra kvinnor, att bryta ner dem, att tysta ner dem, att underordna dem, att minska deras autonomi, att beröva dem deras värdighet och deras rättigheter. Ekonomiskt våld avser inte bara ekonomiska resurser, utan också en ojämlik maktfördelning som innebär att kvinnor förtrycks. Detta visar hur komplext ekonomiskt våld är.

Dessutom upplevde inte alla kvinnor som deltog i denna studie ekonomisk kontroll, några undkom den. I stället utsattes de för en annan form av ekonomiskt våld, nämligen ekonomisk exploatering.

Ekonomisk exploatering

Ekonomisk exploatering innebär att man utnyttjar offret ekonomiskt, till exempel genom att ta lån i dennes namn eller vägra bidra till gemensamma utgifter. I grund och botten syftar ekonomisk exploatering till att berika förövaren på deras offrets bekostnad. Offret riskerar därför att hamna i fattigdom, eftersom skulder har konsekvenser inte bara för nuet utan också för framtiden.

Av de 19 intervjuade kvinnorna beskrev 16 av dem sin förövare som manipulativ eller beskrev hur han hade manipulerat dem. 3 av dem utnyttjades däremot av en arbetsgivare. Några av dem rapporterade bristande dialog och kommunikation inom sin relation angående fördelningen av hushållets ekonomi. Bland dessa kvinnor inser en stor del av dem att de stod för den största delen av hushållskostnaderna. Förövare är ofta mästare i manipulation. De känner till sina offers svagheter och använder dem mot dem. I fallet med Saga ser vi till exempel att hon verkar frukta att hennes image eller den offentliga imagen av hennes förhållande skadas.

“Han överraskade mig en gång med en resa. Fram till resan använde han det mot mig. Jag skulle göra saker åt honom, annars skulle han ställa in resan. Jag skulle ju inte kunna berätta för alla att resan blivit inställt. Alla visste ju att han hade överraskat mig med resan.”

Saga

"När jag hade fixat bankkonto och bankkort blev mannen sur på mig för att jag hade fixat det på egen hand. Han tyckte att jag hade valt fel bank och skulle ha tagit samma bank som han eftersom han känner till deras system och att det skulle bli lättare att ta lån. Då tänkte jag, jasså så det var därför."

Mae

"Han tvingade mig handla kläder och mat som han ville att jag skulle ha. Jag var tvungen att göra matlådor till honom."

Carmen

"Mannen köpte hem lyxmat, typ biff och sådant som jag själv inte äter."

Mae

"Jag fick brev från banken. Jag frågade vad han hade gjort och då sa han att han hade tagit lån och behövde använda mitt namn. Jag kunde inte säga emot. Jag kunde inte säga något. Jag blev chockad. Han måste ha förfalskat mitt namn."

Anita

"Pengarna bara rann i väg, han kom med förslag på saker som vi behövde, kläder och annat snyggt. Jag tappade kontrollen över ekonomin. Vi levde här och nu efter honom liksom."

Ingela

"Han köpte tre bilar som han skrev på mig, utan mitt medgivande."

Minja

Dessa olika berättelser kommer från olika kvinnor, av olika etniskt ursprung och utbildningsnivå. Vi ser här att dessa faktorer inte har någon betydelse när det gäller ekonomiskt våld. Många studier visar att ingen kvinna är immun och att det kan drabba vem som helst. Att kvinnor utsätts för våld av män har på sistone synliggjorts i samhällsdebatten, men det som ofta glöms bort är att lyfta samhällets indirekta bidrag till varför kvinnan inte lämnar relationen. Debatten glömmer bort att det finns så många olika nyanser i våldet som gör att vi ofta förenklar, när det faktiskt är mer komplext än vad som sägs. Kvinnor med någon form av funktionsnedsättning är många gånger beroende av andra i sitt vardagliga liv. Ju mer beroende en kvinna är av sin omgivning, desto mer sårbar är hon om hon hamnar i en hotfull situation eller en destruktiv miljö eller relation. Denna beroendeställning blir desto större om förövaren är hörande och offret teckenspråkig. En av informanterna berättade att en hörande vän har sexuella relationer med henne i utbyte mot att han hjälper henne, t.ex. administrativt eller ekonomiskt.

Detta framhölls även av en intervjuad dövkonsulent. Hen tillägger att det är svårt för teckenspråkiga kvinnor att klara samhällets höga krav på individen. Många saker idag digitaliseras, vilket kräver goda kunskaper i svenska språket. Dessa olika krav på individen är svåra för vissa teckenspråkiga kvinnor, vilket leder till att de under vissa omständigheter utnyttjas av förövarna, ibland även sexuellt. Att ta sig ur ett destruktivt förhållande kan vara svårt för kvinnor som blir utsatta för övergrepp.

Synsättet på teckenspråk har även påverkat teckenspråkigas självuppfattning. De fick som sagt inte använda sitt språk under en lång tid. De förväntades också efterlikna hörande vilket är stigmatiserande. Känslan av att avvika från samhällets förväntningar kan bidra till att teckenspråkiga inte vågar lyfta fram sina våldsupplevelser på grund av skamkänslor och rädsla för att bli uppfattade enbart utifrån sin funktionsnedsättning. Negativ självbild som präglats av samhällets syn på teckenspråkiga kan också innebära att våldet inte uppmärksammas i tid. Att länge ha blivit förtryckt av samhället kan eventuellt bidra till att deras gränser skjuts fram vilket Lewin (2004) menar med en s.k. inlärd tolerans, eftersom de fått utstå diskriminering på olika sätt under lång tid i livet. Det kan vara en bidragande faktor till varför det inte alltid är enkelt att lämna en destruktiv relation samt att man inte alltid är medveten om att gränsen för vad som är acceptabelt har skjutits fram (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2013).

"Hörande har okunskap och attityd och ser oss döva som handikappade."

Anita

*"Ibland blir hörande fascinerade av att träffa mig, speciellt inom vården.
De ställer många frågor om mig."*

Carmen

"X kommun har ej så mycket kunskap om döva och särbehandlar oss, som om vi är dumma."

Malin

För en kvinna med funktionsnedsättning finns det ytterligare faktorer som försvårar ett uppbrott. De stannar av flera anledningar, till exempel av rädsla för att hamna i ensamhet och isolering. När en kvinna försöker bryta upp från en relation där hon utsätts för våld, eller när hon försöker fly från en farlig situation, kan hon möta ytterligare hinder som försvårar processen att lämna relationen. För en kvinna med funktionsnedsättning blir hindren ofta större eftersom det handlar om att till exempel en teckenspråkig kvinna inte kan tillgodogöra sig samhällets hjälpinstanser. Forskning visar även att när det handlar om en särskild grupp individer är det lätt att samhället generaliserar och att individer identifieras med själva funktionsnedsättningen. Myndigheten för delaktighet nämner i sin rapport att man tenderar glömma bort andra faktorer som också spelar in såsom etnicitet, ålder, socioekonomisk bakgrund och sexualitet. Själva funktionsnedsättningen påverkar individer på olika sätt, men i samspel med andra faktorer blir de individuella variationerna stora (Myndigheten för delaktighet, 2023).

För att synliggöra det komplexa samspelet mellan olika faktorer och hur de påverkar varandra kan det intersektionella perspektivet användas för att medvetandegöra och skapa möjligheter till bemötande utifrån individens behov. (Mattson, 2015) Så intersektionellt sett, om vi tittar på fallet Carmen, är hon mycket sårbar. För det första beror det på att hon är kvinna, för det andra är hon invandrare och för det tredje har hon en hörselnedsättning. Dessa sårbarhetsfaktorer kan öka risken för utsatthet, men vi får heller inte glömma att titta på andra faktorer som också kan påverka och samverka på olika sätt. Det kan till exempel vara att dessa kvinnor ofta inte har ett betydande socialt nätverk i sitt nya värdland. Dessutom är det generellt sett inte lätt för dem att snabbt integreras på arbetsmarknaden eftersom personer med funktionsnedsättning och invandrarkvinnor är mindre närvarande på arbetsmarknaden jämfört med infödda och icke-funktionshindrade kvinnor enligt statistik (Statistiska centralbyrån, 2022; 2023).

Deras förövare utgör ibland deras enda sociala nätverk i deras nya värdland. Enligt studier är de senare ibland bättre etablerade socialt eller ekonomiskt i detta nya land än dessa kvinnor. Förövarna kan också påverka deras möjlighet att stanna i landet eller inte, på grund av migrationsregler. Detta ökar därför risken för beroendeställning till deras partner. Eftersom de inte vet hur Sverige fungerar och de inte talar svenska eller svenskt teckenspråk är det därför viktigt att fånga upp dessa kvinnor så fort de kommer hit, som våra informanter påpekar.

“Dessa människor ska fångas upp direkt, bli visade hur samhället fungerar, olika stödinsatser som finns att tillgå och även bli inbjudna till dövsamhället. Det förebygger isolering som annars kan öka risken för utsatthet.”

Mae

“Han påstod att han hade vänner på Migrationsverket som han skulle ringa om jag inte lydde honom. Han visste att jag inte kunde åka tillbaka till hemlandet och utnyttjade situationen förstod jag i efterhand. Han sa att om jag inte kom till jobbet skulle jag bli utvisad. Hur skulle jag kunna veta?”

Carmen

“Det är svårt att vara ny i ett land där språket är nytt och man själv aktivt måste söka för att få information. Det är svårt att komma in i den svenska gemenskapen.”

Adele

Kommentarerna ovan visar tydligt på den särskilda utsattheten som kvinnor med utländsk bakgrund upplever. Det är sådana faktorer som gör det svårare för en kvinna att söka hjälp och stöd. Något som förövaren kan utnyttja och på så sätt isolera kvinnan från omvärlden.

En intervjuad teckenspråkig präst påpekade att utländska teckenspråkiga kvinnor inte är vana t.ex. att drömma och har svårt att förstå abstrakta saker. Detta är inte förvånande med tanke på att dessa kvinnor levde isolerade under lång tid och var under inflytande av någon som kontrollerade nästan allt i deras liv och bestämde allt åt dem.

Dessa kvinnor fruktar även utvisning, vilket bidrar till att de inte söker stöd hos samhällets hjälpinstanser. Bristande språkkunskaper är också en bidragande faktor. Denna grupp i kombination med hörselnedsättning är därför oerhört hårt utsatta i samhället.

Försörjningssabotage

Försörjningssabotage syftar till att minska kvinnors ekonomiska självständighet genom att förstöra deras förmåga att försörja sig, till exempel genom att tvinga dem att stanna hemma och inte arbeta.

“Jag blev gravid snabbt efter vi flyttade ihop och sen slutade jag att jobba eftersom min sambo inte tyckte om att jag jobbade sent, vilket jag ångrar.”

Mariam

“Jag ville börja studera eller jobba men de ville inte det. Jag skulle vara hemma och föda barn.”

Mae

“Jag skulle studera i en annan stad, men det var kaos, mycket bråk hemma, allt var bara fel. Jag kunde inte fortsätta studera då.”

Anita

I dessa fall ser vi att förövaren hindrar dem från att arbeta eller studera. Det är ett sätt att underordna kvinnor, reducera dem till rollen som hemmafruar och förvisa dem till underordnade roller, som att sköta hushållssysslor vilket utgör ett hinder för jämställdhet. Kvinnor i allmänhet måste ha samma möjligheter som män att arbeta och försörja sig själva. Detta kräver en bättre arbetsmarknadspolitik.

Enligt studier har döva svårt att komma in på arbetsmarknaden på grund av strukturell diskriminering. Oavsett formerna av ekonomiskt våld eller de strategier som deras förövare använder, behöver kvinnor professionellt stöd och empowerment. Empowerment handlar om att ge förtryckta människor verktyg att återta kontrollen över sina liv och förändra sina livssituationer, så att de kan bli självständiga och uppnå sina mål. Detta kräver att individens självförtroende stärks, liksom tron på den egna förmågan att kunna förändra sitt liv (Payne, 2002).

4.3 FÖRE OCH EFTERVÅLDET

Efter att ha beskrivit de olika former av våld som kvinnorna upplevt, kommer vi i följande del återge hur deras liv såg ut före den destruktiva relationen samt efter separationen, från de som lyckades lämna sin förövare. Även om vi inte haft en direktfråga angående det har en kvinna själv nämnt att hon fortfarande bor kvar med sin förövare. Två av dem blev änkor. Övriga är inte kvar i relationen med personen som intervjun handlar om.

Innan våldet

Bland de 19 intervjuade kvinnorna nämnde tre av dem självmant att de hade haft skulder innan de träffade sitt ex, varav en gällde CSN-skulder. Majoriteten av kvinnorna rapporterade däremot att de hade god ekonomi och en stabil ekonomisk situation innan de träffade sin förövare. Många av dem har arbetat och haft egen inkomst, vare sig om de är svenskar eller invandrare, med eller utan utbildning. Vi kommer att dela med oss av några vittnesmål om dessa kvinnor före deras destruktiva relationer.

“Jag hade det väldigt bra innan jag träffade mitt ex, både jag och mina föräldrar köpte en lägenhet i en fin stadsdel där jag bodde fram tills jag träffade mitt ex. Jag hade ett bra liv och jobbade och allt försvann efteråt.”

Minja

“Jag hade en buffert innan som sen tog slut under relationen.”

Saga

“Jag hade koll på min ekonomi, jag hade så jag klarade mig.”

Lovisa

“Jag hade ok ekonomi, jag mådde bra och klarade mig själv. Sen träffade jag exet och allt förändrades.”

Amira

I nästa del ska vi kolla hur det gick efter separationen från förövaren.

Eftervåldet

Tvärtemot vad många tror upphör inte våldet efter uppbrottet. Detta innebär att separation inte garanterar ett slut på våldet eller barnens och/eller kvinnans trygghet och säkerhet. Forskning visar att våldet kvarstår efter separation och medför ökad risk för kvinnor och barn. Detta kallas eftervåld och det är ett ofta förbisett problem. Kontroll- och maktstrategier som tidigare använts av förövaren kan även fortsätta eller intensifieras efter separation.

I den här studien berättade en kvinna att mannen även efter separationen fortsatte att bo kvar i flera månader, trots att lägenheten stod i kvinnans namn. Han tvingade henne att ha sex med honom och misshandlade även henne fysiskt.

Kvinnor som har barn med sin förövare kan uppleva ytterligare risker för våld efter separation, eftersom det inte är lätt att bryta kontakten med sin förövare på grund av barnen. Förövare tenderar att använda barn för att utöva och behålla sina maktstrategier. Några kvinnor rapporterade att han manipulerade barnen och vände dem mot henne för att hämnas. Några använde barnen som en spelbricka när de ville bråka och ställa till det för kvinnan i hennes vardag, men även för att fortsätta utnyttja dem ekonomiskt, till exempel genom att inte dela barnbidraget.

"Jag får skulden för separationen, barnen tyckte att vi kunde hålla ihop men det gick ju inte. Jag trivdes inte längre. Jag är liksom mer värd död än levande för exet. Han fortsätter säga saker till barnen om mig, "mamma är dålig, att det är synd om honom etc.". Familjerätten bestämde att vi skulle köra varannan vecka, varannan högtid t.ex. jular. Men han lyckas ändå få barnen att fira jul med honom."

Anna-Lena

"Efter separationen kunde han i början jävlas med allt möjligt. När han skulle ha barnen hos sig kunde han till och med säga "tyvärr, jag kan inte ha barnen hos mig eftersom jag inte har pengar till mat". Så jag fick åka och handla åt honom för att jag skulle kunna få min barnlediga vecka. Sjukt. Han styrde över barnveckorna, när jag kom med olika förslag på hur sommaren kunde se ut för barnen kunde han säga nej, tyvärr det passar mig inte. Han höll på fram och tillbaka i några år, men nu är barnen så pass stora att de själva kan säga till var de vill vara och så."

Saga

"Under en lång tid ville han inte betala underhållsbidraget tills jag fick hjälp av en person på dövteamet att ansöka. Jag var livrädd för hans reaktion."

Anita

Vissa förövare kan också använda utpressning för att få offret att komma tillbaka till honom/henne. Så är fallet med Adele.

“Han har också under relationen tvingat mig till sex när jag inte velat det och tagit bilder som han nu sprider och utpressar mig att gå tillbaka till honom.”

Adele

Vissa andra förövare tenderar att vilja fortsätta att isolera sitt offer genom att sprida falska rykten mot henne. Denna strategi medför ökade risker, särskilt om både offret och förövaren är döva. För dövärliden är liten och nästan alla känner varandra.

“Jag fick veta att han hade berättat för sina kompisar att det var JAG som manipulerade honom, att jag krävde honom på pengar och att jag satte orimliga krav. Hans kompisar tyckte att jag var knäpp. Jag förlorade min bostadsrätt, fick sämre ekonomi och mådde alltmer dåligt samtidigt som han anklagade mig för att vara kontrollerande. Han var giftig, sög ut allt ur mig.”

Anna-Sara

“Förövaren är döv precis som jag, vilket gör att jag blir hårt utsatt utöver själva utsattheten. Med det menar jag att dövärliden är liten, vi har begränsade arenor att umgås på. Jag kunde inte gå dit andra döva fanns eftersom förövaren har stort kontaktnätverk. Jag försökte också flera gånger berätta för myndigheterna om dövärliden, hur liten den är och min utsatthet, men det var liksom svårt för dem att förstå, för abstrakt kanske. Det finns så mycket okunskap hos dem.”

Mae

Förövare tenderar också att bromsa eller fördröja olika rättsliga förfaranden för att förhindra att kvinnan separerar eller skada henne ekonomiskt eller psykiskt.

“Han lovade att betala skilsmässoavgiften, men det gjorde han inte och ljög för mig. Jag känner att han inte ville skiljas, eller att han ville dröja med det eller att han ville äga mig. Jag hade inga pengar kvar och var pank. Min syster hjälpte mig att betala skilsmässoavgiften.”

Malin

“Efter flera månaders väntetid fick jag äntligen hans underskrift där det stod att han går med på att skiljas och att jag säljer lägenheten, och tyvärr, eftersom vi bodde tillsammans skulle han ha rätt till hälften av allting, det kallas bodelning. Efter att jag sålt lägenheten och betalt av skulder var jag bostadslös och inlagd på psykiatrin i några veckor.”

Ingela

Konsekvenserna efteråt kan bli enorma och förstöra vissa kvinnors liv, som i Ingelas exempel. Utöver förövarens olika kontrollstrategier fortsätter dessa kvinnor att drabbas av de ekonomiska konsekvenserna av ekonomiskt våld, vilket orsakar mycket stress, ångest och oro hos offret.

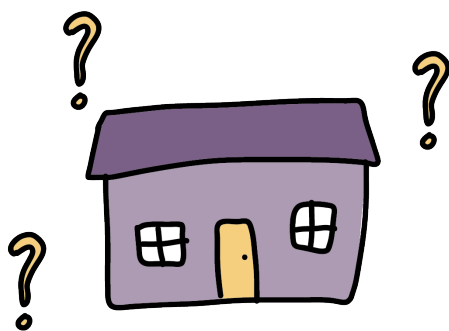
“När jag och exet separerade så hade jag lån på 1,5 miljoner. Idag har jag 1,3 miljoner kvar att betala av. Med andra ord, inget sparkapital. Det saknar jag. Jag betalar av så mycket jag kan i stället.”

Desideria

“Men det gör mig utsatt i dagens samhälle, tex hur ska jag kunna hyra en lägenhet.”

Mirja

Samhället måste dock bättre stödja dessa offer och inte straffa dem. För detta är det viktigt att lagstifta och erkänna ekonomiskt våld som ett brott. Även om det är svårt att bevisa ekonomiskt våld eftersom det sker hemma och utom synhåll för allmänheten. Eftersom ekonomin till stor del är digitaliserad idag är det viktigt att ställa frågan vem som drar nytta av det. Samhället måste också införa mer välkomnande strukturer, till exempel genom att hjälpa dessa våldsutsatta kvinnor att få förtur i bostadskön och inte fokusera på betalningsanmärkningar och skulder. Detta skulle vara ett viktigt steg för att kvinnor ska våga lämna ett skadligt förhållande.

5. DE OLIKA HINDER SOM MÅLGRUPPEN MÖTER I SAMHÄLLET

Utöver de olika ekonomiska problemen och de som är kopplade till eftervård ställs dessa kvinnor inför olika strukturella problem samt problem med otillgänglighet som vi kommer att diskutera i detta avsnitt.

5.1 STRUKTURELLA BARRIÄRER PÅ ARBETSPLATSEN

Sex av kvinnorna har självmant tagit upp och berättat om sina upplevelser på arbetsmarknaden även om vi inte haft någon direktfråga om just arbetsmarknad. Tre av dessa menar att den strukturella diskrimineringen har orsakat deras ekonomiska kollaps.

Kvinnorna berättar om dålig grundpension, ingen sparbuffert och psykisk ohälsa under tiden de arbetade eller var på praktik. En av dem berättar om sin förra arbetsgivare som medvetet inte betalade in tjänstepension. Arbetsgivaren fick en påminnelse från revisorn men gjorde inget åt det. Kvinnan orkade inte göra något åt det eftersom hon redan mådde dåligt och var på väg att ta ut tidig pension. Hon är ännu idag ledsen över händelsen och tycker att det är jobbigt att prata om det. De två andra kvinnorna har fått utstå mycket, bland annat genom att Arbetsförmedlingen tyckt att de ska arbeta under sin nivå och kompetens, att de ska delas in i särskilda yrkesgrupper som de inte har utbildning för eller är lämpliga att arbeta med. Dessutom har de fått utstå kränkande kommenterar både från arbetsgivare och Arbetsförmedlingens specialister, såsom dövkonsulent.

“Min arbetsgivare hade medvetet inte betalt tjänstepension fast han skulle det (kollektivavtal). Jag fick veta det sent och jag orkade inte göra något åt det. Jag tog ut tidig pension i stället. Det är jobbigt att prata om det, jag blir ledsen när jag tänker på det.”

Harriet

“Jag har blivit dumförklarad av dövkonsulenten. Hen kallade mig dum inför sina kollegor på ett möte vilket fick mig att må dåligt. Hen tyckte att jag var för besvärlig.”

Eivor

“Jag kände mig otrygg redan från början eftersom chefen upplevdes obehaglig, med det menar jag att han gjorde märkliga saker som att han stirrade på mig och kommenterade konstigt. Jag mådde otroligt dåligt av att gå till jobbet så jag bestämde mig för att börja spara ihop en buffert som skulle räcka till två månaders avstängning hos A-kassan. När jag hade fått ihop pengarna så sade jag upp mig. Jag fick inget stöd från dövkonsulenten, hen menade att jag borde vara kvar och nöja mig eftersom det är svårt att få jobb annars. Jag tappade hakan när hen sade det. Är mitt jobb viktigare än mitt psykiska mående?”

Gun

Statistiska Centralbyråns rapport 2022 om *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning* visar att sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning är lägre än för personer utan funktionsnedsättning, 52 % jämfört med 81 %. Emelie Rydbergs studie (2010) visar att döva är mindre närvarande på arbetsmarknaden än hörande och att de har högre arbetslöshet. Författaren tillägger också att vissa döva har lägre kvalificerat arbete i förhållande till sin utbildning- och kompetensnivå, vilket lyfter fram diskriminering på arbetsmarknaden mot döva. En iakttagelse som också tycks bekräftas av vissa informanter.

“Vissa yrken får döva oftare, t.ex. lokalvårdare, eftersom det är lättare att ordna arbete till dem. Men om man vill göra annat då? Tänk om man har tagit kurser i föreningsekonomi eller något administrativt. Då går det inte.”

Eivor

“Jag har blivit tvingad till praktik på olika ställen, bland annat ett ställe där jag skulle vara bland nyanlända som skulle lära sig svenska, hörande måste jag tillägga. Ja, jag är ju uppvuxen i Sverige, är svensk och har gått i svensk skola. Vilken syn de har på döva.”

Eivor

Det är också tydligt att det finns ett tvång att tacka ja till arbete och praktik som inte motsvarar ens kompetens och utbildning. Problemet är att om man tackar nej till Arbetsförmedlingen blir man avstängd och utan ersättning.

"Kom jag inte till praktiken skulle jag bli avstängd från AF och inte få några pengar. Det var omöjligt för mig att ta den risken. Jag behövde pengar till att betala räkningar och annat. Jag satt där mest och gjorde inget, fick till och med åka hem tidigare på eftermiddagarna eftersom de inte visste vad de skulle göra med mig."

Eivor

Även om vi lever i ett modernt århundrade finner vi att attityder och övertygelser om teckenspråkiga inte har förändrats. Teckenspråkiga individer behandlas fortfarande som dumma, deras språk är nedvärderat och deras arbetsförmåga verkar fortfarande vara ifrågasatt. Detta har inte bara psykologisk inverkan på dessa kvinnor, utan får också sociala och ekonomiska konsekvenser. Det påverkar också deras självkänsla.

"Idag jobbar jag på ett företag där jag blir uppskattad som kollega och trivs väldigt bra. Jag tänker ofta på dem som inte har samma möjligheter som jag. Hur hade det blivit om jag hade stannat? Jag hade nog blivit sjukskriven för psykisk ohälsa."

Gun

"Ja, det har alltid varit tufft för mig ekonomiskt. Det blev värre ju äldre jag blev eftersom mina chanser till fast anställning, bra lön och bra pension minskade avsevärt".

Eivor

Vi ser här att Eivor inte bara är utsatt på grund av sin funktionsnedsättning eller sitt kön, utan också på grund av ålderism. Ur en intersektionell synvinkel är Eivor därför trippelt sårbar.

Kvinnor med utländsk härkomst är fyra gånger mer utsatta på grund av sin religiösa tillhörighet, sitt etniska ursprung, sitt kön och sitt funktionshinder. De har stora svårigheter att komma in på arbetsmarknaden på grund av diskriminerande strukturer.

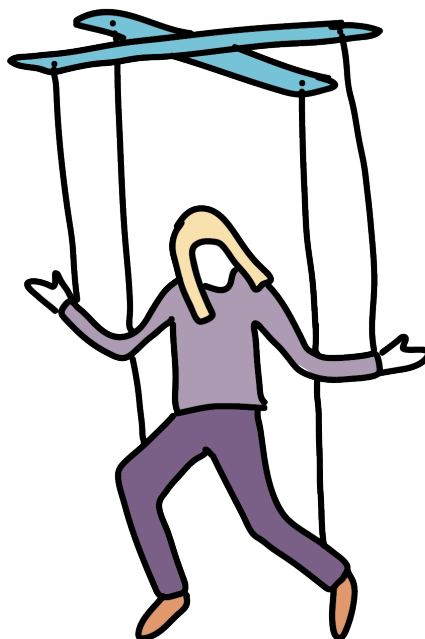
"Det jag önskar mest, är att bli ekonomiskt självständig. Jag vill få ett fast jobb och en stabil ekonomi. Men det är så svårt att få fast jobb när man är döv, invandrare och beslöjad."

Mariam

Allt detta visar på kvinnors maktlöshet och utsatthet i förhållande till sin chef eller handläggare. Vi observerar här en ojämlig maktbalans. Max Weber (1960, refererad i Skau, 2018) definierar makt som möjligheten att få sin vilja igenom i en social relation, även i händelse av motstånd och oberoende av vad möjligheten beror på. Sociologen Greta Skau (2018) lyfter även fram det befintliga maktförhållandet mellan klienten och den professionella hjälparen, även om de inte är medvetna om det.

Utifrån respondenternas beskrivning kan vi därför inte förneka att handläggaren har makt över sin klient och att hen kan ta till sanktioner, som att stoppa klientens ersättning för att avskräcka klienten och därmed få igenom sin vilja. Handläggaren är en professionell som har den kunskap och erfarenhet som krävs för att kunna hjälpa sin klient. Det är därför viktigt att tänka kritiskt och använda sina erfarenheter och teoretiska kunskaper klokt och inte som ett repressivt medel. För arbetet måste ses som en grundläggande rättighet, ett sätt för individer att utvecklas och skaffa sig kunskap och erfarenhet och inte ett medel att få individen att regressera sig. Det är vad Eivor beskriver när hon sattes i praktik tillsammans med nyanlända som skulle lära sig svenska.

Det är därför viktigt att inte missbruka sin makt och funktion, särskilt när man har att göra med människor som redan är mycket utsatta. Dessa kvinnor upplever redan ekonomisk otrygghet på grund av ekonomiskt våld. Denna ekonomiska otrygghet kan tvinga dem att stanna hos sin förövare och fortsätta vara beroende av denne. Att dessa kvinnor inte har tillgång till arbetsmarknaden gör dem därför ännu mer utsatta. På så sätt får det konsekvenser för hela samhället eftersom det leder till ökade kostnader vad gäller den psykiska hälsan. Att vara arbetslös eller uppleva ekonomiska bekymmer är förknippat med en högre risk för psykisk ohälsa.

5.2 ATT LEVA MED EKONOMISKT BISTÅND

Att vara arbetslös eller att inte kunna arbeta innebär att en del av dessa kvinnor lever eller har levt ett tag på ekonomiskt bistånd.

“Jag har på något sätt fått klara mig med socialbidrag. Det var inte så mycket att leva på. Mycket strul med myndigheterna, missförstånd med Försäkringskassan. Jag hade behövt hjälp med att hålla ihop allt.”

Elise

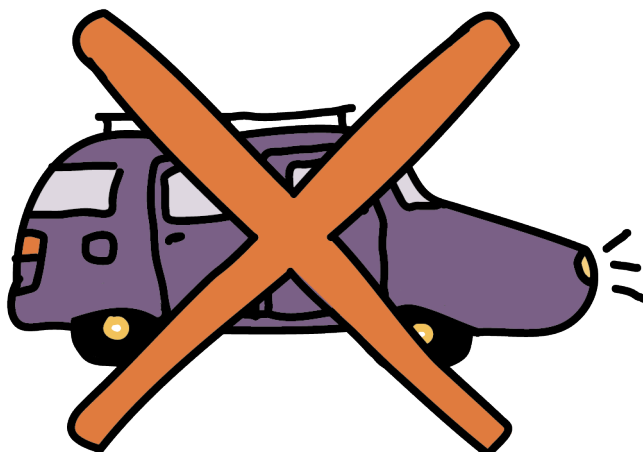
“Ja, jag levde på socialbidrag i 3 mån förut, eftersom jag var arbetslös. Sen hittade jag några vikariejobb. Det är skönt att vara självständig och klara sig utan socialbidrag.”

Mariam

Man kan se i intervjuerna att ekonomiskt bistånd begränsar och styr individens ekonomi. Bland annat kan man inte söka fonder för att kunna resa, eller vara med på Dövas dag eller ha bil. Att ha bil kan vara nödvändigt för att kunna vara med och konkurrera på arbetsmarknaden genom att man i ansökan anger att man har bil och körkort B.

Ibland bidrar samhället till att individen fortsätter vara i beroendeställning, både i relation till samhället och till en närstående. En kvinna berättar om sin bil som hon skrivit över på en hörande manlig bekant när hon hade fått avslag på sin ansökan om ekonomiskt bistånd med motivering att hon först måste sälja sin bil. Hon försökte argumentera för att hon är döv och att hon har svårt att få jobb, utan bilen begränsas hennes möjligheter ytterligare. Men det var ändå inte tillräckligt. Sedan dess har bilen stått hos honom. Hon vågar inte ta tillbaka bilen ifall hon skulle behöva ekonomiskt bistånd någon gång. Malin berättar också om samhällets vision om att man i en parrelation hjälper varandra ekonomiskt, men om partnern kontrollerar ens ekonomi och utsätter en ekonomiskt, så drabbar det hennes umgänge med sina barn efter att socialtjänsten lämnat över ansvaret till maken. Socialtjänsten bidrog också till större skulder hos kvinnan. Kvinnorna vittnar också om dåligt bemötande från socialtjänsten.

Socialtjänstens agerande i form av kontroll över individens ekonomi kan jämföras med förövarens makt och kontroll över kvinnan i relationen. Bägge använder en så kallad maktposition på samma sätt. Kvinnan behöver förklara sin ekonomiska situation även för handläggaren som vill veta detaljer för att kunna ta beslut i ärendet (Moser Hällen, 2021).

"Jag kunde inte ha bilen pga. socialen. De krävde att jag skulle sälja bilen fast jag är beroende av den för att kunna ta mig till jobbet. Som döv har jag inte så många valmöjligheter. Det känns kränkande. Så bilen är skriven på min vän i stället, han som jag har sex med för att han hjälper mig."

Anna-Lena

"Man får så lite från socialen. Jag ville handla julklappar till barnen, men pengarna räckte inte till. Man måste anpassa sig pga. så låg summa. Samma sak med sommarlovet. Jag vill kunna spara pengar men socialen godkänner det inte. Det är därför jag avskyr socialen."

Tilly

"När mannen började få CSN så upphörde umgänges - och kommunikationsbidraget avsett för mina barn. Socialen menade att mannen kunde bekosta mina träffar med barnen. Han vägrade givetvis hjälpa mig, jag var tvungen att ta lån för att fortsätta träffa mina barn."

Malin

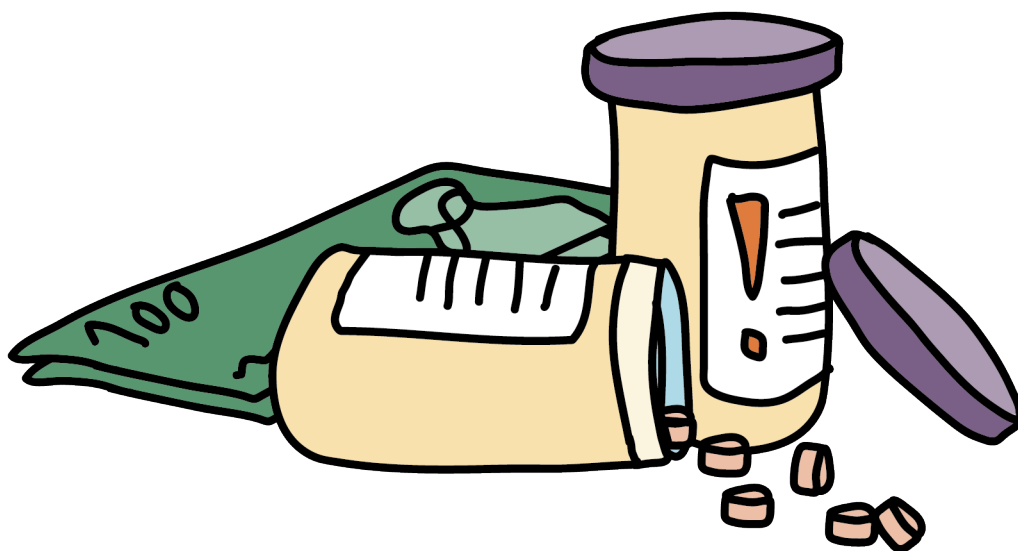
"Jag hade socialbidrag förut innan jag blev förtidspensionär. De hade stenkoll på mig, många möten, dålig attityd och missförstånd. Jag hade behövt information på teckenspråk, inte bara via tolk."

Elise

För att få ekonomiskt bistånd måste man kunna stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd. Socialtjänsten kan kräva att man söker arbete eller deltar i Arbetsförmedlingens program och åtgärder för arbetslösa. Kan man inte det på grund av nedsatt arbetsförmåga måste detta styrkas. Man har inte rätt till ekonomiskt bistånd om man har pengar på banken eller andra tillgångar. Då ska man i första hand söka andra bidrag och ersättningar som till exempel sjukpenning, föräldrapenning, bostadsbidrag och underhållsstöd. Däremot är socialtjänstlagen en ramlag, vilket innebär att det finns utrymme för att tolka lagen på så sätt att det möjliggör undantag i vissa ärenden. Det finns alltså möjlighet att hitta lösningar för individer som är extra utsatta.

Rapporter från bland annat Socialstyrelsen (2023) visar att många som hade beviljats ekonomiskt bistånd från socialtjänsten hade parallella svårigheter och insatser både från socialtjänst och hälso- och sjukvård. Det finns ett samband mellan ekonomisk utsatthet, psykisk ohälsa och en högre risk för suicid. Ekonomiska problem kan uppstå i samband med olika livssituationer, till exempel vid arbetslöshet, sjukdom eller skulder som gör att man får svårt att få vardagsekonomin att gå ihop. Att ha obetalda skulder kan kännas som ett misslyckande och stress och oro uppstår.

En annan stress som dessa kvinnor möter är otillgänglighetsproblem.

5.3 BRISTANDE TILLGÄNGLIGHET

När vi talar om bristande tillgänglighet tenderar vi att tänka direkt på personer med nedsatt rörlighet, men teckenspråkiga möter också olika former av otillgänglighet. Det kan vara språkbarriärer som leder till brist på information eller bristande tillgång till psykologisk stödbehandling på teckenspråk.

5.3.1 Brist på information

I den här studien finner vi att en av de största utmaningarna dessa kvinnor står inför är bristen på information på teckenspråk. Som redan nämnts visste många av dem under lång tid inte att de utsattes för ekonomiskt våld och lärde sig sent om de olika formerna av våld tack vare informatiob på NKJT:s kanaler.

Många av våra kvinnor har också låg kännedom om olika samhällsinstanser. 7 av 19 kvinnor känner inte alls till var de kan söka ekonomiskt stöd. Övriga kvinnor har nämnt ekonomiskt bistånd och Försäkringskassan som alternativ för att söka ekonomiskt stöd. En kvinna har nämnt kyrkan som ytterligare alternativ. Endast 4 av 19 känner till budget- och skuldrådgivningen.

“Nej, i den situationen visste jag inte var man kunde vända sig för att få hjälp med sin ekonomi. Jag hade tidigare aldrig behövt söka ekonomiskt bistånd, så jag visste inget om hur det fungerade. Ingen pratade med mig om det tills en socialsekreterare på ett skyddat boende informerade mig.”

Amira

“Det var faktiskt en kurator på en vårdcentral som tipsade mig om budget- och skuldrådgivningen.”

Saga

“Nej, jag vet inte. Ekonomi är ju liksom inte ett vardagsämne, något som man pratar om varje dag.”

Desideria

Det är inte bara vår målgrupp som inte känner till kommunernas budget- och skuldrådgivning. Konsumentverket genomförde en fördjupad kartläggning för att undersöka budget- och skuldrådgivningens utveckling och kvalitet. Kartläggningen tittade också på invånarnas kännedom om rådgivningen. Man ställde frågor till allmänheten, till budget- och skuldrådgivare samt invånare som sökt sig till verksamheten för rådgivning. Kartläggningen visade att kännedomen om att kommuner erbjuder budget- och skuldrådgivning är låg hos invånarna men också internt i kommunerna hos politiker, chefer och andra yrkesgrupper. Det intressanta med kartläggningen var att den stora delen av målgruppen, personer med skulder, inte känner till verksamheten. Endast fyra av tio i målgruppen känner till den kommunala budget- och skuldrådgivningen. I kartläggningen framgår det att man önskar information om att verksamheten finns och att man aktivt behöver arbeta för att ta bort skuld- och skamkänslor i samband med att söka ekonomiskt stöd. Steget att söka hjälp är ofta stort och många väntar ofta för länge innan de söker hjälp. När man är ekonomiskt utsatt är tiden en viktig faktor (Konsumentverket, 2020).

Av de 49 myndighetspersoner som svarade på enkäten arbetade 38 som budget- och skuldrådgivare. Bland dessa svarade 25 personer att de träffat en teckenspråkig kvinna en eller flera gånger. De återstående 23 hade aldrig träffat en döv kvinna. Det är därför ganska uppenbart att ett stort antal tillfrågade kvinnor inte heller har träffat en budget- och skuldrådgivare.

Utöver detta vet många av dessa kvinnor inte heller vilka andra stödinsatser som fanns i samhället. Till exempel visste en kvinna inte att man kunde ansöka om ekonomiskt bistånd för att ordna en begravning. Så hon tog ett lån som hon ännu betalar av på. Detta hade kunnat undvikas om informationen om de olika stödinsatserna från socialtjänsten hade översatts till teckenspråk eller att hon hade blivit informerad på något sätt.

“Jag har fortfarande lån att betala av, jag har ett år kvar. Lånet var jag tvungen att ta för sju år sedan för att bekosta min makes begravning. Jag hade inte råd till det annars.”

Harriet

En del av dessa kvinnor vet inte heller hur Försäkringskassan fungerar. En av de intervjuade kvinnorna svarade att hon senare i livet fick reda på vad karensdag var och att hon inte heller visste att det var nödvändigt att anmäla till Försäkringskassan vid sjukskrivning, vilket alltså gjorde att hon missade att få sjukpenning och därför fick sämre ekonomi. Vissa kvinnor tycker även att Försäkringskassans tjänster är ”bökiga” och undviker att söka stöd av rädsla för att bli återbetalningsskyldiga på grund av tidigare erfarenhet av just det. Vissa föredrar att först vända sig till sina närstående snarare än att få stöd från samhället.

"Jag vet att socialen finns, men det är liksom inget alternativ. Jag vill inte söka från Försäkringskassan heller för de tvingar alltid en att betala tillbaka om man lämnat fel uppgifter. Jag skulle aldrig våga det. Jag vänder mig till mina föräldrar i så fall, om det behövs."

Gun

Många av dessa kvinnor önskar att informationen ska vara mer tillgänglig för deras målgrupp, precis som den är för hörande. Många uppger att de känner sig stressade när de kommer i kontakt med den hörande världen, till exempel med myndigheter, av rädsla för att missa något eller missförstå något eftersom de inte har svenska som första språk.

"Hörande får fantastiskt mycket gratis samhällsinformation dagligen, både samhällsnytta och roliga samtalsämnen. Jag vill också ta del av utbudet. Det hade ju varit enkelt om allt fanns samlat på en plats, typ kunskapscenter för döva, dit kan man ringa och rådfråga om allt möjligt och få information på teckenspråk."

Desideria

"Det blir stressigt, till exempel när jag ska på möte med myndigheter. Då blir jag orolig i förväg och vill veta innan hur det ska bli. Tänk om jag missar viktig information? Hur ska jag veta det? Därför är det bättre med direktkommunikation, skönt att lättare kunna fråga och känna sig jämställd. Döva har kunskap för de är ju döva, och vet vad vi pratar om. Du vet, minoritetsstress. Fy fan, önskar slippa det."

Anita

Dessa kvinnor ställs inte bara inför bristande information och kommunikation i samhället, utan även inom sin närmaste krets, för dem vars nära och kära inte kan teckenspråk.

"Min pappa kunde bara ett fåtal tecken, typ äta, bil, handla och så. Min mamma kunde lite mer teckenspråk. Vi hade inte så bra kontakt."

Elise

"Eftersom mina föräldrar är hörande har jag möjligen missat mycket under min uppväxt. Jag vet ju inte vad de pratat med varandra om, hur de löst saker och ting?"

Desideria

"Jag önskar att vi hade bättre kommunikation. Jag hade nog fått bättre språk då."

Anita

"Rätten till sitt språk borde vara lagligt, om annat då ska det ses som övergrepp."

Eivor

SOU 2002:27 menar i sin rapport att när det sker en nedvärdering av ett språk innebär det också en nedvärdering av individen. Det ska ses som diskriminerande och strider mot mänskliga rättigheter. När man pratar om att inkludera teckenspråkiga i samhället behöver man vara medveten om att deras behov inte kan tillgodoses i en miljö där möjligheter till interaktion kräver att de kan tillgodogöra sig talad information. Teckenspråkiga skiljer sig därför från övriga minoriteter där de har talat språk.

Teckenspråkiga är starkt beroende av tolk för att kunna navigera i många situationer, som till exempel i arbetsliv, utbildning, kontakt med myndigheter och i sjukvården. Därför blir teckenspråkiga ofta avskurna från information, dialog och delaktighet i olika sammanhang. Utsattheten blir därför hårt när en tolk uteblir. (SOU 2006:54)

Genom ett gemensamt språk får vi möjlighet att uttrycka våra tankar och känslor i samspel med andra. Språket är en viktig förutsättning för att vidareutbilda oss, utveckla oss socialt, delta i samtal och kunna uttrycka oss på olika sätt. Vår identitet hör ihop med det språk vi använder. Det vill säga *språkgemenskap*, som Einarsson (2004) nämner i sin bok, när han skriver om språkets betydelse för en grupp. Vidare menar författaren att det finns tre olika kriterier; *interaktion*, *normer* och *integration* när man pratar om språkgemenskap. Med dessa begrepp menar han att alla i en språkgemenskap interagerar med varandra med det gemensamma språket som verktyg. En teckenspråkig har därför inte samma möjligheter att interagera i en hörande miljö oavsett tolk eller inte. Den teckenspråkiga blir beroende av tolken att ta in information som sägs i rummet, men inte själv kunna interagera på samma sätt som övriga. Teckenspråket har alltså en funktion att hålla samman teckenspråksgruppen. Det skapar en egen kultur, värderingar, identitet och tillhörighet. Detta gäller dock inte för en del teckenspråkiga som växt upp utan ett tillgängligt språk. Man pratar då om *språkdeprivation*. Med det menas att möjligheten att utveckla ett språk under uppväxten har uteblivit eller försenats av olika orsaker. Konsekvensen kan bli att den kognitiva förmågan försämras på olika sätt. Det är individuellt hur språkdeprivation påverkar en. En av våra nyckelpersoner, en dövpräst, tar också upp språkdeprivation som en riskfaktor som lätt missas av myndigheter på grund av okunskap.

"Tyvärr uppstår det brister i kommunikationen när en kvinna söker hjälp hos olika myndigheter, speciellt om hon har språkdeprivation och inte kan sätta ord på sina känslor, berätta om sin utsatthet. Det faktiska behovet kan lätt missas."

Dövpräst

5.3.2 Otillgänglighet inom vården

En rapport om teckenspråkets ställning (SOU 2006:54) visar att de flesta teckenspråkiga önskade sig en samhällsservice på teckenspråk, dvs direktkommunikation med professionella som kan teckenspråk. De önskade också en lättillgänglig samhällsservice där de kunde komma med sina frågor. Idag är samhället inte utformat och anpassat efter teckenspråkiga. Det räcker inte med översättning av information till teckenspråk. Kommunikation med vårdpersonal som teckenspråkiga möter i sjukvården begränsas av olika kommunikationsbarriärer som uppstår mellan den teckenspråkiga och den hörande som inte kan teckenspråk.

I en rapport från Region Skåne (Göransson & Malmström, 2002) menar de att risken för missuppfattningar är mycket stor och att det skapar ångest och osäkerhet hos teckenspråkiga. Rapporten pekar också på problem när en teckenspråkig behöver behandling, exempelvis inom psykiatrin. Det ställer krav på gemensamt språkbruk mellan behandlaren och patienten, vilket endast kan ges i ett fåtal städer. Även myndighetskontakter togs upp i rapporten, som enligt respondenterna är ett annat problem. Det är önskvärt med en djupare kontakt och möjlighet att få stöd på teckenspråk i olika livssituationer.

Även Backenroth (1986), menar att behandlaren ska vara *kulturkompetent*. Med det menas att behandlaren behöver ha omfattande kunskaper om dövgruppen, dess kultur och identitet. I behandlingsprocessen behöver man också titta på hur döva och hörande samverkar och motverkar varandra utifrån ett kulturellt perspektiv och brist på sådan kompetens är förödande och missvisande för relevant behandling.

“Det fungerade inte med hörande kurator och psykolog. De satt bara och lyssnade. Jag behöver någon att teckna med, diskutera och få tips och stöd.”

Carmen

“Jag ryser och vill inte ha något med hörande att göra utan jag vill bara ha kontakt med döva/teckenspråkiga för att få hjälp och stöd.”

Minja

“Tack vare ett tips kom jag i kontakt med NKJT, utan dem hade jag nog aldrig kunnat lämna min destruktiva relation. En hörande kurator skulle aldrig fatta min situation som döv, kvinna och med utländsk bakgrund.”

Adele

I Brottförebyggande rådets rapport (2007:26) nämns den särskilda utsattheten som bottnar i att den utsattas kontakter med samhället är begränsade till ett fåtal kontakter vilket kan innebära att utsattheten inte blir synbar och därmed försvåras möjligheten att få stöd i tid. Rapporten belyser också vikten av att personer med funktionsnedsättning kan ha svårt att bearbeta sina upplevelser just på grund av funktionsnedsättningen. Det blir extra märkbart när samhällsinstanserna inte är anpassade för individens behov.

Vid upprepade språkliga barriärer skapas stress hos teckenspråkiga. Det handlar inte om enstaka tillfällen utan det är något som de tvingas leva med dagligen. I olika situationer utsätts teckenspråkiga för situationer där de inte har någon kontroll på grund av bristande kommunikation. Många gånger leder det till patientsäkerhet, felaktiga diagnoser och felbehandlingar. Det är mentalt påfrestande och det gör att teckenspråkiga har en högre grundstress jämfört med många hörande, vilket går under beteckningen *minoritetsstress*.

Minoritetsstress beskriver den stress som personer i en historiskt marginaliserad eller nedvärderad grupp i samhället kan uppleva. Alla kan uppleva stress i livet, men minoritetsstress är en annan typ av stress som finns utöver den stress som alla kan uppleva då och då. Det är individuellt hur man hanterar stressen, några har strategier för att hantera stressen, andra har det inte (Kabaca, u.å.)

"Jag lever med minoritetsstress varje dag. Jag funderar ofta innan möten med hörande, hur det ska bli och om de uppfattar mig rätt och tvärtom."

Desideria

"När jag haft olika tolkar varje gång i mina möten med t.ex. Migrationsverket upptäckte jag en dag att det blivit fruktansvärda fel i översättningen vilket lett till felaktiga avgörande beslut för mig. Jag har sen dess begärt samma tolkar vilket känns bra. De känner mig och min historia."

Carmen

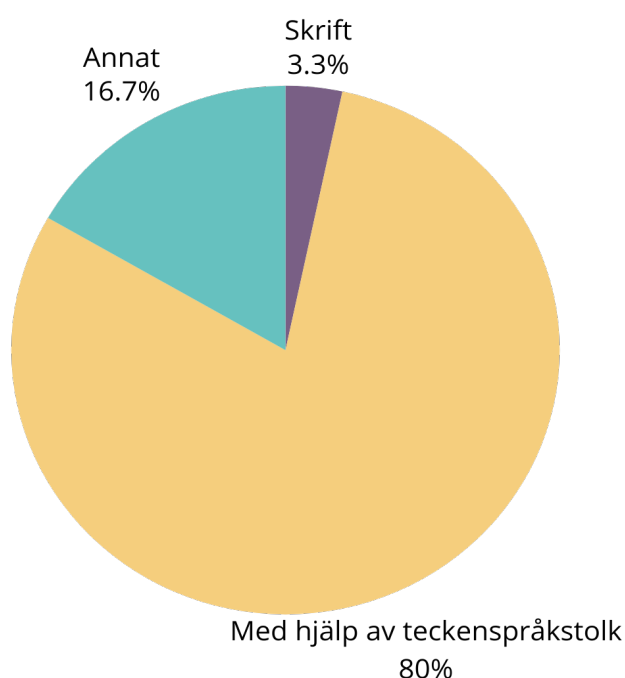
"Jag känner att jag inte är fullt delaktig i samhället och ständigt behöver teckenspråkstolk. Detta gör att jag isolerar mig mer och undviker att träffa hörande människor. Det är psykiskt tufft. Det är jobbigt att behöva kommunicera skriftligt."

Mariam

5.3.3 Myndigheternas kommunikation med teckenspråkiga hjälpsökande

I enkäten till både handläggare inom ekonomiskt bistånd och till budget- och skuldrådgivare har vi ställt frågan huruvida de upplever att kommunikationen med kvinnliga hjälpsökanden fungerat och på vilket sätt de valt att kommunicera. Svaren tyckte vi var intressanta eftersom det krockar med kvinnornas berättelser när de berättat om tolksituationen genomgående i rapporten. Annat som vi tyckte var intressant var myndigheternas tilltro till tolken, hur bra och proffsig tolken var och inget om hur de säkerställer ifall hjälpsökanden förstått och tagit till sig information som förmedlats. Om man inte kan teckenspråk själv kan man omöjligt bedöma ifall tolken är bra. Det är endast den som använder tolk som kan bedöma det. Generellt tycker de flesta (30 svar) att det fungerat bra, eftersom de flesta, 24 stycken, har använt sig av teckenspråkstolk. En har angett att mötet gick ut på att skriva till varandra och fem andra har angett annat, dvs videosamtal via Teams och bildtelefoni. Myndigheternas svar angående kommunikationen har vi valt att presentera i några svar nedan.

Vilket kommunikationssätt har du i så fall använt i dina möten med teckenspråkiga kvinnor?

Hur har kommunikationen fungerat tycker du?

Vi använder oss av teckenspråkstolk och skriftlig kommunikation (mejl och brev). Det fungerar bra.

Ganska bra, har upplevt att det varit svårt när klienten inte lärt sig svenskt teckenspråk.

Bra, tolken var duktig

Mycket bra tolkar!

Fungerat bra. Det har dock blivit ett problem efter pandemin och det är att tolkarna ofta vill vara med digitalt. Detta är ett problem då vi upplever att kommunikationen försämras.

Det fungerade bra, tolken var väldigt proffsig

Mycket duktiga teckentolkar

Även om tolken har varit bra så har det flera gånger varit svårigheter att få svar på de frågor jag ställt. Oklart om man inte förstår frågan eller om man saknar tillräcklig samhällskunskap.

Mycket bra.

Sådär

Bra! SMS för kortare kontakt. Tolk vid besök och längre samtal.

Bra med teckentolk då vi träffats fysiskt. Inte så bra när vi testade att ha tolk via video då bilden frös ibland. Har även mailat och skickat brev till personen.

Svårigheten är att jag mött en kvinna som inte haft fulltaligt teckenspråk, men teckenspråkstolk i kombination med dövtolk visar sig ha bra effekt på att få fram ett mer nyanserat språk.

Denna i stort sett positiva bild av teckenspråkstolkar på myndigheternas sida delas inte av en stor del av de intervjuade kvinnorna och inte heller av några av våra nyckelpersoner. En teckenspråkig undersköterska delade detta:

“Myndigheterna tycker att de varit tydliga med information eftersom de använt tolkar i möten med teckenspråkiga, men de fattar inte att det inte alltid fungerar. Många äldre döva behöver direktkommunikation, tid och möjlighet till att ställa frågor utan att känna sig dumma. De nickar ofta fast de inte förstår. De hörande tror att när man nickar, så har man förstått informationen. Det var sorgligt att se, när vi började vårt arbete så upptäckte vi att flera personer var i behov av stöd men inte vågat be om det tills vi kom och förklarade att det inte behöver kosta så mycket mer.”

Undersköterska

Enligt utredningen *Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet* (SOU 2022:11) utgör bristande tolkning ett allvarligt hinder för en kvinna i sin efterprocess med polisanmälan, polisförhör, vårdnadstvister eller annat. Att inte garanteras en och samma tolk med kompetens inom området ökar även rättsosäkerheten. Det är önskvärt att en tolk följer den utsatta genom processen, både för att spara tid, och för att bakgrundshistoria om individen riskerar att försvinna med varje ny myndighetsperson. Att anpassa tolkningen efter individens språknivå är särskilt viktigt för nyanlända. Det finns även faktorer som bidrar till att inte alla tolkar är lämpade för uppdraget, bland annat om tolken inte har teckenspråk som första språk och dessutom ser språknivåerna olika ut.

Det påverkar också hur flytet i ett samtal blir, om tolkanvändaren och tolken förstår varandra eller inte. Personkemi nämns också i rapporten som ytterligare en faktor som kan påverka samtalet. Speciellt när det gäller samtal av känslig natur, t.ex. psykologsamtal. Det kan leda till att kvinnan avstår från anmälan eller att söka vård eftersom det inte finns ork att återberätta varje gång både för tolken och myndighetspersonen.

I svaren kan man se att myndigheterna föredrar fysiska möten med tolkar framför digitala möten. Det är även något som våra kvinnor tagit upp. Teckenspråket är ett visuellt språk och tolk på distans bör ses som ett andrahandsval då det försvårar hjälpsökandens möjligheter till delaktighet i samtalet. Detta eftersom fokus ligger på att försöka förstå tolken på distans, genom en bildruta, jämfört med om tolkningen sker på plats.

“Det är svårare att se vad tolken tecknar om man inte träffas fysiskt, så mycket som missas då. Ibland strular tekniken också.”

Amira

Ett par myndighetspersoner har nämnt svårigheter i kommunikationen, Det är otydligt om det beror på tolken eller om hjälpsökanden saknar samhällskunskap. Det kan vara både och, beroende på personens förutsättningar och olika faktorer som påverkar. Det kan vara svårt för en hörande myndighetsperson att förstå. Det kan tyckas lättare att peka på att personen saknar samhällskunskap, kanske finns det en underliggande okunskap om teckenspråkiga i allmänhet?

Handläggarens observation på svar *"Ganska bra, har upplevt att det varit svårt när klienten inte lärt sig svenskt teckenspråk."* verkar intressant, eftersom teckenspråkiga har olika språknivå precis som hörande, även om detta inte märks i tolkningarna. Detta lyfts fram av informant Anna-Sara. Teckenspråkiga grupper kan därför inte betraktas som en homogen grupp.

"Vi måste alltid förklara tolksituationen, de missar också att vi har olika språknivå, det hörs inte via tolken. Man måste kunna se det."

Anna-Sara

Vissa teckenspråkiga har också synnedsättning utöver sin hörselnedsättning. En dövblind informant berättade att hon inte kunde läsa brev på grund av sina synproblem. Det är därför viktigt att ta hänsyn till dessa kvinnors särskilda utsatthet ur intersektionell synvinkel.

"När jag får brev från myndigheter blir texten suddig och otydlig när jag försöker läsa. Det blir liksom gröt i hjärnan när jag läser så jag ger upp."

Anna-Lena

5.4 MYNDIGHETERNAS KOMPETENS OCH KUNSKAP OM MÅLGRUPPEN

Gällande myndigheternas kompetens och kunskap om målgruppen är svaren väldigt tydligt. Över hälften av de svarande, 27 personer, har ganska dålig kunskap och kompetens. Ytterligare 11 har svarat att de både saknar kunskap och kompetens om målgruppen. 10 av dem upplever att de har ganska bra kunskap medan en svarat mycket bra. Många beskriver målgruppen som liten och att det kanske är därför som de sällan träffar teckenspråkiga i sina verksamheter. Det är också en grupp som inte prioriteras av den anledningen. 16 av dem har träffat teckenspråkiga hjälpsökanden mer än en gång, 10 har bara träffat teckenspråkiga hjälpsökanden en gång och 23 har aldrig träffat någon ur målgruppen. Kopplat till frågan har myndigheterna fått möjlighet att skriva kommentarer vilket redovisas nedan. Vi har valt ut några svar.

Hur ser din kompetens och kunskap om målgruppen ut?

Kommentarer:

Kan väldigt lite om denna grupp. Saknar utbildning. Har mycket kunskap och gått flera utbildningar om våldsutsatta men inte specifikt för de som använder teckenspråk.

Kan säga hej genom att morsa, visa med ansiktet ja och nej och sånt.

Jag vet inget särskilt kring denna grupp mer än att använda teckenspråkstolk.

Kan lite mer nu när vi har två kollegor som är teckenspråkiga, vi har fått lite info från dem.

Svårt att svara på, känns som att det generellt sett saknas en stor del samhällskunskap hos teckenspråkiga överhuvudtaget, svårt att veta om de förstår och tar in information.

Har aldrig lärt mig något om detta under min socionomutbildning. På min arbetsplats är inte detta en målgrupp som prioriteras eller är särskilt stor och därmed finns inte utbildningar kring detta.

Det finns olika former av funktionsnedsättning. Vissa syns mer tydligt, andra mindre tydligt. Hörselnedsättning är en sådan typ av osynlig funktionsnedsättning. Detta visar sig endast under interaktioner med andra. Detta kan förklara varför teckenspråkiga är mindre synliga än andra utsatta grupper. När man pratar om personer med funktionsnedsättning tänker man ofta på synliga funktionshinder som personer som sitter i rullstol eftersom det är lättare på så sätt att ta på, diskutera om och hänvisa till. Teckenspråkiga är en minoritet i det stora hörande majoritetssamhället och syns därför inte lika tydligt förrän de är i behov av samhällets hjälpinstanser.

5.5 MYNDIGHETERNAS BEREDSKAP I ATT TA EMOT OCH HANDLÄGGA ÄRENDE

I frågan nedan om de uppfattar att det finns beredskap i deras verksamhet för att kunna ta emot och handlägga ett ärende som gäller teckenspråkiga kvinnor som har blivit utsatta för ekonomiskt våld har de flesta svarat att de nog har beredskap bara de får tag i tolk. Här glömmer de bort att det inte bara hänger på tolken utan att man också behöver ha kunskap om målgruppen.

Det borde det vara för vi borde ha tillgång till tolk, oavsett språk.

Ja vi har teckenspråkiga anställda på enheten i andra funktioner och möjlighet att anlita tolk. Det finns också rådgivare här som har erfarenhet av att träffa teckenspråkiga.

Kommunen skall bistå på alla sätt med stöd och hjälp och anlita alla professioner som behövs.

Ja. Snabb tillgång till teckenspråkstolk.

Tolkning under besöket

Boka teckentolk

Vi kan anlita tolkar.

Absolut! Vi måste hjälpa alla våldsutsatta. Då ringer vi till tolkservice. Då använder vi teckenspråkstolk.

Nej men det finns möjlighet till att boka en teckenspråkstolk.

Nej, jag upplever inte att det finns rutiner och att jag själv känt mig osäker i hur jag skulle arbeta i ett sådant ärende.

Nej. Vi har ingen rutin för hur man skall jobba med denna målgrupp exempelvis. I mitt ärende använder jag mig av bildtelefoni vilket fungerar jättebra.

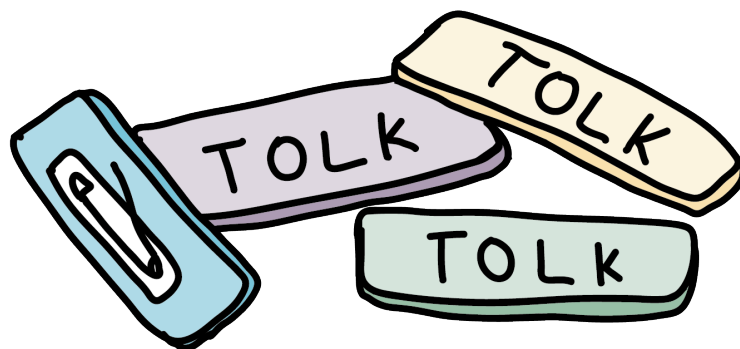
Vi är väl förtrodda med ämnet ekonomiskt våld samt erbjuder budget-och skuldrådgivning genom teckenspråkstolk och skriftlig kommunikation (som komplettering vid behov). Är det något mer vi kan göra/bör tänka på gällande målgruppen? Återkoppla gärna i så fall.

Det borde det vara för vi borde ha tillgång till tolk, oavsett språk.

Absolut, visst finns det förutsättning för det. Vi har vanan att träffa kvinnor som utsatts för ekonomiskt våld där många flera söker hjälp. Är de dessutom döva så tar vi självklart teckenspråkstolk för det.

Ja. Vi använder teckenspråkstolk och är kunniga om ekonomiskt våld.

De flesta har svarat att med hjälp av tolken anser de sig ha beredskap för att ta emot kvinnor i våldsutsatthet eftersom de har kunskap om våldsutsatthet i allmänhet. Flera av kvinnorna har berättat att ekonomi är svårt att prata om och är ett tabubelagt ämne. Man kan förstå osäkerheten till att ta in fler personer i sin privata sfär. Som några nämnt använder de hellre anhöriga som tolkar för att slippa problemet med att tolkarna vet för mycket om en. Myndigheterna är inte alls medvetna om problemet och ser snarare tolkarna som ett utmärkt hjälpmedel för att kunna kommunicera med hjälpsökanden.

5.6 MYNDIGHETERNAS ÖNSKEMÅL KRING MÖTET/HANDLÄGGNINGEN MED TECKENSPRÅKIGA KVINNOR

I frågan om myndigheterna som möter teckenspråkiga kvinnor i sitt arbete önskar något stöd i mötet/handläggningen har de flesta svarat nej, men vi har tagit med övriga kommentarer nedan.

Information om vad som är viktigt att tänka på i mötet - information om olika kommunikationsvägar som finns.

Mer utbildning kring vilka svårigheter denna grupp har utöver andra hörande våldsutsatta.

Nej. Vi upplever tillräckligt stöd i de ärenden som varit aktuella. Brukaren brukar ha god kännedom själv.

I så fall utbildning/information.

Nej, så länge det finns tolk funkar det bra.

Det är säkert så men vet inte vad som finns för stöd.

Att kvinnor som är utsatta för våld, både ekonomisk och fysisk, ska söka hjälp tidigt och inte vänta för länge.

Ja, det vore om ni kan ge stöd och kunskap, tex ge oss kunskap om vilka tecken som vi ska ha koll på. Vad ska vi speciellt tänka på.

Som tidigare nämnt har de flesta svarat nej, men bland kommentarerna kan man ändå tydligt utläsa att myndigheter inte vet vad de ska efterfråga eftersom kunskapen är lika med noll. Det kanske är därför många skrivit att de inte önskar stöd i handläggningen. Några önskar däremot information för att få veta på vilket sätt målgruppen skiljer sig från hörande. Attityden finns även här att så länge det finns tolk så löser det sig men intresset finns ändå om vad man behöver tänka på i mötet med en teckenspråkig våldsutsatt kvinna.

6. KONSEKVENSERNA AV VÅLD OCH SAMHÄLLETS MAKT PÅ OFFRET

Ur ett psykologiskt perspektiv rapporterade dessa kvinnor att de upplevt stress, minoritetsstress, ångest och depression, posttraumatiskt stressyndrom, sömnstörningar eller självmordsförsök, men också låg självkänsla, lågt självförtroende och skam- och skuld känslor eller rädsla för att förlora sina barn. En av dem verkar också vara föremål för en form av internaliserad audism. Internaliserad audism uppstår när en döv person börjar tro att hörande är bättre än döva, eftersom att vara hörande blir synonymt med att vara normal. Inom dövsamhället kan audism ibland visa sig genom att teckenspråkiga accepterar audisters övertygelse och praxis som norm. Ett exempel är att anta att hörande vet bäst, eftersom historiskt sett har teckenspråkiga alltid präglats av förtryck. Synsättet har applicerats på teckenspråket genom att det inte anses vara jämställt med talat språk utan betraktas mer som en metod att kommunicera med. Det skapar en "vi" och "dom", en s.k. systematisk över- och underordning som alltså inte bara uppstår mellan vita och rasifierade människor. (SOU 1999) Ett exempel på det visar Elise när hon föredrar en CODA, alltså en hörande person som har döva föräldrar (Children of deaf adults) som ska hjälpa henne med ärenden, eftersom det är svårt för döva att ringa samtal.

"Jag vill ha en person, gärna en CODA, som jobbar på en plats och hjälper alla teckenspråkiga med allt. Vi ska inte behöva gå runt och leta eller fråga vem som kan hjälpa till och vem som kan det bäst. Jag har alltid haft en hörande teckenspråkig person som hjälpt mig med allt tills hon slutade. Nu har jag ingen. (Intervjuaren frågar, varför ej en döv person?) Nej, döva har svårt att ringa olika samtal, bättre med en CODA."

Elise

Socialt sett begränsade en del kvinnor sina sociala tillställningar av ekonomiska skäl eller brist på teckenspråkstolk. Detta gjorde dem isolerade. Yrkesmässigt har några av dem varit sjukskrivna. En av dem kunde aldrig gå tillbaka till arbetslivet igen på grund av sitt trauma. En annan kvinna slutade arbeta på grund av sin föröware. Några lever på socialbidrag på grund av Arbetsförmedlingens diskriminerande attityd. Till detta kommer kommunikationsproblemen kopplade till språkbarriärer samt dessa kvinnors misstro mot myndigheterna.

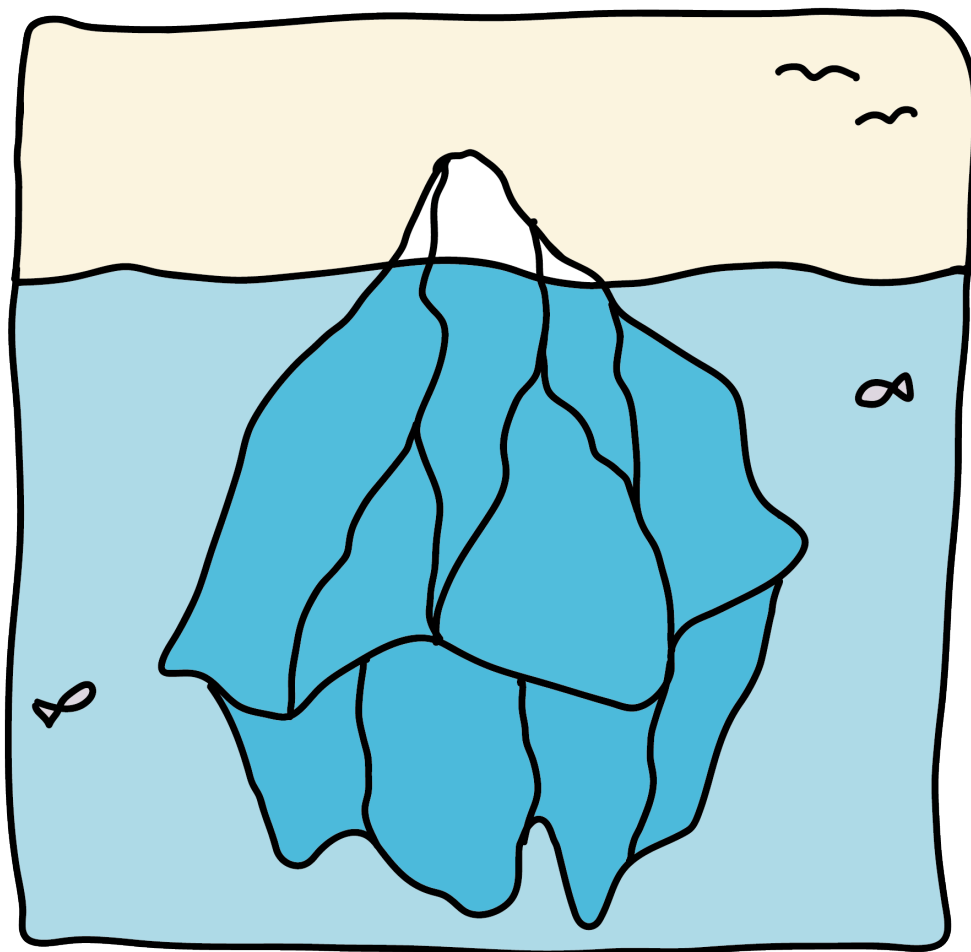
"Jag har inget förtroende för polisen, inget förtroende för socialtjänsten och inget förtroende för icke teckenspråkiga kvinnojourer. Det känns inte bra."

Mirja

En intervjuad teckenspråkig diakon bekräftar att Mirjas känslor gentemot myndigheterna inte är ett isolerat fall. Många andra teckenspråkiga kvinnor delar denna känsla och önskar endast få stöd från andra teckenspråkiga, på grund av dåliga erfarenheter av myndigheter. Detta innebär att många teckenspråkiga söker stöd hos denna teckenspråkiga diakon, t.ex. för att översätta brev från myndigheterna till teckenspråk. Detta gör att diakonen känner sig otillräcklig då hon inte räcker till.

Ekonomiskt är många av dessa kvinnor skuldsatta och har sämre ekonomi. Detta har avsevärt minskat deras livskvalitet och de lever på existensminimum och i fattigdom. En del kan inte besöka eller köpa presenter till sina barn eller barnbarn på grund av dålig ekonomi. Samhället gör det svårt för dessa kvinnor att hyra lägenhet och bidrar indirekt till deras utsatthet och utanförskap.

Det är därför viktigt att professionella som är i kontakt med dessa kvinnor har en helhetssyn. Det betyder att de inte bara känner till våldets mekanismer, utan också förstår förövarens inflytande på dessa kvinnor och konsekvenserna av våldet och kvinnornas psykosociala trauma samt har kunskap och färdigheter kring dövhet, det vill säga har dövkompetens.

7. DISKUSSION

Vårt samhälle tenderar att systematiskt förknippa begreppet våld med fysiska skador, såsom blåmärken. Ändå kan ekonomiskt våld bokstavligen vara mer våldsamt och allvarigare än fysiskt våld. Konsekvenserna av ekonomiskt våld kan vara långvariga och få allvariga konsekvenser både för offrets nuvarande och framtida liv. Ekonomiskt våld är en mindre synlig social epidemi som drabbar alla sociala grupper och klasser vilket denna studie visar. Förlusten av ekonomisk egenmakt gör det svårt för offret att lämna sitt otrygga hem, att överväga separation och att undkomma denna situation av våld i hemmet. Offren befinner sig i en återvändsgränd. De ser sig tvingade att betala skulder som inte gynnar dem på något sätt. Det kan bli svårt för dem att hyra en lägenhet eller hitta ett arbete på grund av sociala stereotyper om personer med funktionsnedsättning och de strukturella barriärer som samhället sätter upp. Detta driver dessa kvinnor ännu längre in i social och ekonomisk utsatthet, utan att kunna få en gynnsam utgång på grund av avsaknaden av skyddsnet, slappa lagar, problem med social otillgänglighet och bristande kunskap hos myndigheterna om målgruppens behov.

Ekonomiskt våld är mer närvarande i vårt samhälle än vi tror, men verkar uppfattas som tabu. Detta gör det till en mindre synlig epidemi som drabbar de utsatta hårt. Därför är det viktigt att kriminalisera ekonomiskt våld, eftersom det skulle innebära att erkänna att dessa kvinnor är offer. Detta skulle bidra till att ta bort stigma och socialt tabu kring ekonomiskt våld. Detta skulle också skona och befria dessa kvinnor från deras känsla av skam och skuld.

Att lagstifta om att ekonomiskt våld är ett brott blir ett sätt att befria dessa kvinnor från ekonomisk börda, ett erkännande av vem som drar nytta av dessa brott och att lägga ansvaret hos de som är ensamt ansvariga för dessa brott, det vill säga förövarna.

I denna rapport ser vi hur utsatta våldsutsatta teckenspråkiga kvinnor är. Dessa kvinnor känner sig hjälplösa, är ofta utlämnade åt sig själva och oförmögna att få den hjälp de behöver på grund av myndigheters bristande kunskap om deras behov och situation.

Denna grupp sticker ut från andra sociala grupper på grund av språkbarriärer i kombination med deras hörselnedsättning. Dessa kvinnor, som även om de har full kognitiv förmåga och är medborgare i detta land, är beroende av en tredje person som kan vara deras röst, hjälpa dem att bli hörda, förstådda och kommunicera med sina icke-teckenspråkiga landsmän, dvs en hörande person som kan teckenspråk, till exempel en teckenspråkstolk. Oavsett om de är födda, uppvuxna eller invandrade till detta land känner de sig inte helt inkluderade i detta samhälle utan lever i utanförskap och social segregation.

Segregationen som dessa kvinnor upplever är både geografisk och social. När vi talar om social segregation menar vi att oavsett var de bor så lever de under förhållanden av socioekonomisk utsatthet. Denna socioekonomiska utsatthet beror till stor del på social otillgänglighet men också på hur vårt samhälle inte inbjuder till kunskapsspridning om teckenspråket. Teckenspråkiga individer har i stor utsträckning getts möjligheten att gå i teckenspråkiga skolor. Detta gör att den hörande majoriteten sällan träffar eller kommer i kontakt med en teckenspråkig person och därför i stort sett är omedveten om hur denna grupp fungerar och dess behov.

Geografisk segregation bidrar också avsevärt till dessa kvinnors utsatthet. Teckenspråkiga instanser som är insatta i denna grupps behov finns i stora eller medelstora städer, som Stockholm och Örebro, men är nästintill obefintliga på mindre orter och särskilt i norra Sverige. Det gör att teckenspråkiga individer som bor i Norrland är fruktansvärt utsatta och möter olika sociala hinder på grund av myndigheternas okunskap. De människorna berövas sina rättigheter av kostnadsskäl, som att få traumabehandling av en psykolog som inte bara kan teckenspråk utan också förstår gruppens verkliga sårbarheter och sociala trauman som samhället utsätter dem för, såsom minoritetsstress.

Flera av kvinnorna har tidigare varit aktuella för skyddat boende och det har varit ett återkommande ämne i intervjuerna. De har beskrivit den stora bristen på teckenspråkig personal på skyddade boenden vilket är problematiskt i deras process att lämna en destruktiv relation. Kvinnorna vittnar också om de stora skillnaderna beroende på var i landet man hamnar. Samhället bidrar alltså med, genom att inte tillgänglighetsanpassa olika instanser, att kvinnan går tillbaka till förövaren. Det bidrar också till deras psykiska mående.

Vi vill nedan visa ett citat som kan omfatta flera kvinnor i intervjuerna.

”Jag mådde så dåligt att jag valde att avbryta insatsen och återgå till vardagen med dödshot och rädsla av att något ska hända, men hellre det än att vara isolerad och omgiven av hörande som inte kan bemöta mig och mina behov.”

Med tanke på dessa kvinnors betydande trauma är det oacceptabelt och skamligt att sätta ett pris på det bräckliga psykologiska måendet hos dessa kvinnor som redan befinner sig i en mycket utsatt social position. Att gå med ett obehandlat trauma är ett livslångt lidande för individen. Vårt samhälle måste visa solidaritet och värna de mest utsatta. Det är viktigt att behandla dessa kvinnor som medborgare i detta land och inte som andra klassens medborgare. Detta kräver en bättre fördelning av ekonomiska resurser.

Resultaten av myndigheternas svar på enkätfrågorna visade på bristande kunskap hos myndigheterna. Dessa myndigheter, vars roll är att stödja och vägleda dessa kvinnor ur deras ekonomiska utsatthet men också att bryta våldet, ser kvinnorna som mystiska och exotiska objekt. **I stället för att fokusera på kvinnornas behov, så använder dessa myndigheter dem som informationskälla för att fylla på sin bristande kunskap om denna grupp. Detta innebär att kvinnornas stödbehov kommer i andra hand.**

Vi får inte glömma att dessa kvinnor är utsatta och mår väldigt dåligt. Det är därför olämpligt och oprofessionellt att använda dem för att få kunskap om denna grupp. Särskilt eftersom denna grupp är långt ifrån homogen och har olika social bakgrund och olika språkliga färdigheter, både i svenskt teckenspråk och i skriven svenska.

"Jag orkade inte träffa en hörande myndighetsperson för att förklara min situation."

Lovisa

Några av dessa myndigheter, som har arbetat mycket inom socialt arbete, har förklarat att deras bristande kunskap beror på att de inte har fått kunskap under exempelvis socionomutbildningen eller i den fortbildning de får som en del av sitt arbete, jämfört med andra funktionshindrade LSS-grupper.

Vidare menar många myndigheter att gruppens behov delvis kan tillgodoses genom tolkning. Problemet ligger dock inte bara i den språkliga skillnaden hos denna grupp, utan snarare den extrema utsatthet som denna grupp lever i. För att förstå och hjälpa dessa personer är det nödvändigt att ha en bakgrundsbild av individens hela situation. På så sätt man kan stödja och ge personen ett lämpligt och anpassat stöd efter dennes behov, det vill säga ett intersektionellt förhållningssätt.

Parallellt med kartläggningen blev vi kontaktade av tre nya kvinnor i socioekonomisk utsatthet. De behövde vägledning i hur de på bästa sätt skulle lösa sina respektive akuta ekonomiska situationer. Gemensamt för de ärenden vi haft som berör ekonomin är att kvinnornas ekonomiska härva ofta är mycket stor. Vi har behövt gå in och kontakta olika myndigheter för att reda ut vad som är vad och varför det blivit så. Inte ens kvinnorna själva vet varför, eftersom ingen tar sig tid att säkerställa att informationen gått fram. Idag är samhället digitaliserat, vilket ställer krav på individen att läsa och skriva, och själv aktivt söka information på webbsidor och fylla i olika blanketter och lämna in rätt uppgifter för att få ut pengar.

NKJT kämpar för att döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor ska få sina rättigheter och behov tillgodosedda. Organisationen varnar och kämpar även mot våld och diskriminering mot dessa kvinnor. NKJT säkerställer att dessa kvinnors rättigheter, integritet, frihet och säkerhet respekteras, i enlighet med lagen och de konventioner som Sverige har undertecknat, såsom Istanbulkonventionen, FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och Socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Detta arbete **förefaller dock svårt att genomföra i praktiken** eftersom myndigheternas arbete med att identifiera våld mot dessa kvinnor är mycket bristfälligt och föremål för åtskillig kritik, vilket innebär att intentionerna i dessa fördrag och lagar är långt ifrån uppnådda i verkligheten.

“Vid varje möte, ny myndighetsperson, försvinner kunskapen, vi måste alltid förklara vår situation, våra behov, dövkultur och dövidentitet. Hela tiden.”

Anna-Lena

7.1 NKJT:S FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

för att bekämpa och förebygga ekonomiskt våld mot teckenspråkiga kvinnor

Tillgång till information bör ses som en grundläggande rättighet för alla individer. NKJT anser att för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att eliminera mäns våld mot kvinnor krävs en mer omfattande insats för att skapa trygga förutsättningar för teckenspråkiga kvinnor att söka hjälp för ekonomiskt våld. NKJT betonar att tillgänglig information är avgörande för att säkerställa individens grundläggande rättigheter. För att realisera det jämställdhetspolitiska delmålet att utrota mäns våld mot kvinnor är det nödvändigt att överväga åtgärder som skapar en trygg plattform för teckenspråkiga kvinnor att söka stöd för ekonomiskt våld.

Utifrån den teoretiska bakgrunden, genomförda intervjuer och analysen av dem, formuleras avslutningsvis några konkreta förslag på åtgärder. Dessa är tänkta att inspirera till fortsatt arbete för att eliminera de hinder som teckenspråkiga kvinnor möter, och som har kommit fram i studien. Dessa förslag på åtgärder följer nedan.

Tillgänglig information

Att tillhandahålla information på olika språk och anpassa den för olika behov är en skyldighet som samhället, främst myndigheterna, bör omfamna. Detta kommer att skapa en inkluderande och tillgänglig miljö för alla, vilket i sin tur stöder det övergripande målet att bekämpa mäns våld mot kvinnor.

För att säkerställa att alla individer kan dra nytta av information bör den vara tillgänglig på olika språk, inklusive teckenspråk och lättläst svenska. Informationen bör anpassas för dövblinda grupper samt vara skriven i stor textstil för att möta behoven hos personer med intellektuella funktionsnedsättningar eller språkdeprivation. NKJT framhåller att tillgänglighet inte bara är en grundläggande rättighet utan även en samhällelig skyldighet, särskilt för myndigheter.

Öka kunskap

För att effektivt stödja de teckenspråkiga kvinnorna krävs kunskapshöjande åtgärder. Detta är inte bara nyckeln till att förbättra situationen för dessa kvinnor utan också för att ge myndigheterna rätt förutsättningar att erbjuda adekvat stöd. Att öka kunskapen hos både stödsökande och myndigheter är avgörande för att skapa en hållbar förändring. Genom att förse både teckenspråkiga kvinnor och myndigheter med nödvändig information och förståelse kommer samhället att kunna erbjuda effektivare stöd och minska hindren som dessa kvinnor möter.

Till teckenspråkiga kvinnor

För att stödja teckenspråkiga kvinnor i deras svåra situationer föreslår NKJT konkreta åtgärder. Dessa inkluderar att informera och öka medvetenheten om olika former av våld på teckenspråk, identifiera förövarens beteenden och strategier, fånga upp stödsökande kvinnor samt erbjuda ekonomisk rådgivning och samtalsgrupper på teckenspråk.

Att skapa medvetenhet, erbjuda praktiskt stöd och möjligheter till interaktion genom ekonomisk rådgivning och samtalsgrupper är avgörande för att bryta tystnaden kring ekonomiskt våld. Genom att erbjuda dessa resurser på teckenspråk möjliggör NKJT en mer inkluderande och stöttande miljö för de drabbade kvinnorna.

Till myndigheter

NKJT riktar även förslag till myndigheter för att öka förståelsen för ekonomiskt våld mot teckenspråkiga kvinnor. Det innefattar att beskriva och belysa verkligheten av ekonomiskt våld samt bekämpa stereotyper kopplade till kön och hörselnedsättning.

Genom att öka medvetenheten och förståelsen hos myndigheter kan samhället bättre stödja teckenspråkiga kvinnor och aktivt arbeta för att bekämpa de fördomar och hinder som dessa kvinnor möter. Detta främjar en mer jämställd och inkluderande samhällsmiljö.

7.2 AVSLUTNING: ATT SKAPA EN INKLUDERANDE FRAMTID

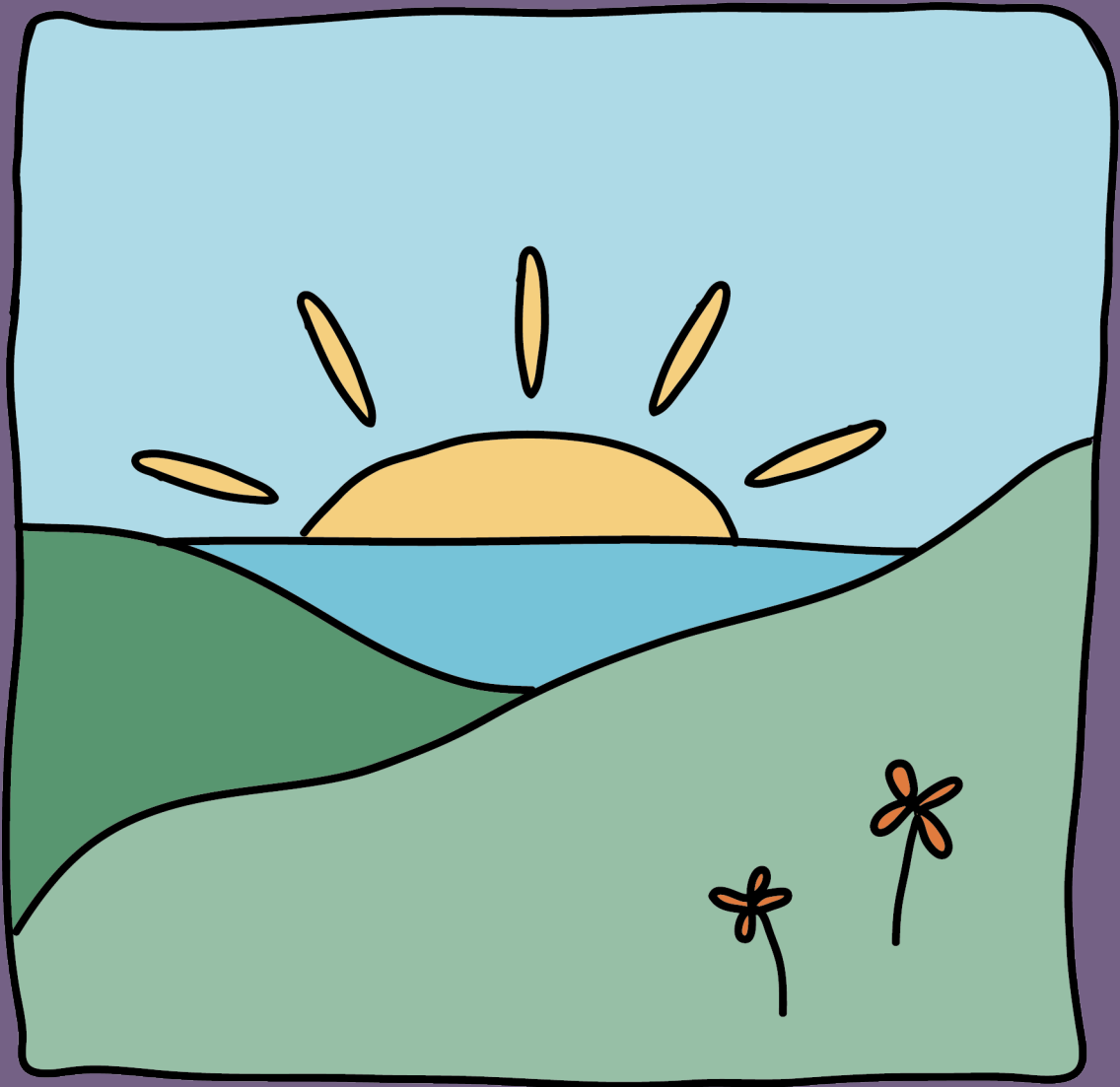
Sammanfattningsvis representerar NKJT:s förslag på åtgärder en kraftfull uppmaning till att omforma samhällets syn på och sätt att hantera ekonomiskt våld mot teckenspråkiga kvinnor. Genom att betona vikten av tillgänglig information och kunskapshöjande åtgärder understryker organisationen behovet av en inkluderande strategi för att bryta de hinder och fördomar som dessa kvinnor möter.

NKJT lyfter fram att tillgänglig information inte bara bör ses som en grundläggande rättighet utan som en skyldighet som vilar på samhället och särskilt på myndigheterna. Genom att erbjuda information på olika språk och anpassa den efter olika behov skapas en plattform där varje individ, oavsett förmåga eller funktionsnedsättning, kan hitta den information de behöver för att söka hjälp.

Kunskapshöjande åtgärder identifieras som nyckeln till att förbättra situationen för teckenspråkiga kvinnor och ge myndigheterna de rätta förutsättningarna för att erbjuda adekvat stöd. Genom att öka medvetenheten om olika former av våld och erbjuda konkret stöd på teckenspråk möjliggör NKJT en mer inkluderande och stöttande miljö för de drabbade kvinnorna.

De konkreta åtgärderna, som inkluderar att informera, identifiera förövarens beteenden, erbjuda ekonomisk rådgivning och samtalsgrupper, adresserar de specifika behoven hos teckenspråkiga kvinnor som riskeras utsättas för eller har blivit utsatta för ekonomiskt våld. Samtidigt riktas förslagen till myndigheter för att öka förståelsen för dessa kvinnors verklighet och bidra till att bryta stereotyper kopplade till kön och hörselnedsättning.

NKJT:s vision är att dessa åtgärder kommer att skapa en inkluderande framtid där varje individ, oavsett kommunikationsform och bakgrund, har tillgång till stöd och där samhället aktivt arbetar för att eliminera mäns våld mot kvinnor. Genom att implementera dessa förslag kan vi tillsammans bygga en mer jämställd och rättvis framtid där varje röst hörs och varje individ ges möjlighet att leva utan rädsla och förtryck.

8. REFERENSER

Andersson, Bo & Hansson, Henrik (1998). *Döva i kulturellt perspektiv: en internationell och historisk studie*. Västanviks Resurs – och Utvecklingscenter.

Backenroth, Gunnel & Hanson, Göte (1986). *En modell för psykosocialt rehabiliteringsarbete bland barndomsdöva*. Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Brottsförebyggande rådet (2007). *Våld mot personer med funktionshinder*. Rapport 2007:26. <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2007-11-29-vald-mot-personer-med-funktionshinder.html>

Einarsson, Jan (2004). *Språksociologi*. Upplaga 1. Studentlitteratur AB

Funktionsrätt Sverige (2017). *Historia*. Hämtad 24/11 2023. <https://funktionsratt.se/sidor-utanfor-menyn/historia/>

Ferreira, Felicia & Modig, Mia (2021). *En kafkaliknande rapport - Kartläggning av det bemötande myndigheterna ger våldsutsatta döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och unga tjejer samt icke - binära*. (Rapport 2021). Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk. Hämtad 21/11 2023. <https://api.nkjt.se/rapport-2021-en-kafkaliknande-process/>

Göransson, Lena & Malmström, Sven-Erik (2002). *Döva i Skåne: från projekt till regionalt resursteam för döva*. Lund: Hörsel och dövenheten, St Lars.

Högberg, Camilla (2015). *Dövkompetens inom sociala myndigheter, tack!: En litteraturöversikt som undersöker forskningen om relationen mellan döva klienter och sociala myndigheter*. (Examensarbete, Örebro universitet) Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete. <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:825642/FULLTEXT01.pdf>

Institutet för språk och folkminnen (2021). *Om det svenska teckenspråket*. Hämtad 24/11 2023. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-svenskt-teckensprak/dovas-kultur>

Isdal, Per (2017). *Meningen med våld*. Upplaga 2. Stockholm: Gothia Kompetens AB

Kabaca, Aygul (u.å). *Om minoritetsstress*. Forum för levande historia. Hämtad 15/11 2023. <https://www.levandehistoria.se/undervisningsmaterial/sverige-slavhandeln-och-slaveriet/for-larare/om-minoritetsstress>

Konsumentverket (2020). *Vägledning för kommunal budget – och skuldrådgivning*. Hämtad 12/11 2023. <https://stpubshop.blob.core.windows.net/publikationer/vagledning-for-bus-konsumentverket.pdf>

Lewin, Barbro (2004). Brottsoffer med funktionshinder i Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke & Hägglund, Bo (red.) *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure.

Mattson, Tina (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete – teori, reflektion och praxis*. Jure förlag

Mission interministerielle pour la protection des femmes contre les violences et la lutte contre la traite des êtres humains, MIPROF. (2022). Les violences au sein du couple et les violences sexuelles faites aux femmes dans les Outre-Mer. Hämtad 10/11 2023. https://arretonslesviolences.gouv.fr/sites/default/files/2022-06/MIPROF_guide_p%C3%A9dagogique_Outre_Mer_MAI%202022%20VD.pdf

Moser Hällén, Linn (red.). (2021). *Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer*. Upplaga 1. Liber.

Myndigheten för delaktighet (2023). Våld mot personer med funktionsnedsättning. Om utsatthet och förekomst av våld. Hämtad 15/11 2023. <https://www.mfd.se/contentassets/306ff79cee3a42c98d2d856a04436aba/vald-mot-personer-med-funktionsnedsattning.pdf>

Nationellt centrum för kvinnofrid (2013). *Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. (NCK-rapport 2013:1) Hämtad 15/10 2023. <https://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/481/nck-rapport-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning-2013-1.pdf>

Nationellt centrum för kvinnofrid (2016). *Våld mot äldre kvinnor. En forsknings- och kunskapsöversikt*. (NCK-rapport 2016:1). Hämtad 2/2 2024. <https://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/512/nck-rapport-vald-mot-aldre-kvinnor-2016-1.pdf>

Nordell, Patrik (2011). *Audism*. Upplaga 1. Dövia Konsult & Tjänster.

Payne, Malcolm (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Upplaga 1. Natur&Kultur.

Pärsson, Anita (1997). *Dövas utbildning i Sverige 1889-1971: en skola för ett språk och ett praktiskt yrke*. [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet]

Rydberg, Emelie (2010). *Deaf people and the labour market in Sweden: Education - Employment - Economy*. [Doktorsavhandling, Örebro universitet].

Skau, Greta (2018). *Mellan makt och hjälp: om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Upplaga 4. Stockholm: Liber

Släkthistoria (2019). *Från idiot till medborgare – synen på handikapp*. Hämtad 29/11 2023 <https://slakthistoria.se/livet-forr/fran-idiot-till-medborgare-synen-pa-handikapp>

Statistiska centralbyrån (2023). *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2022*. Hämtad 2/2 2024. <https://www.scb.se/publikation/50537>

Socialstyrelsen (2023). *Högre risk för psykisk ohälsa och suicid bland mottagare av ekonomiskt bistånd*. Hämtad 15/11 2023. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-9-8748.pdf>

Socialtjänstlagen (2001:453). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/

SOU 1999:21. *Lindqvists nia - nio vägar att utveckla bemötandet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/1999/03/sou-199921/>

SOU 2002:27. *Mål i mun - Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2002/04/sou-200227/>

SOU 2006:54. *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2006/05/sou-200654/>

SOU 2022:11. *Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/03/sou-202211/>

Sveriges Dövas Riksförbund, (u.å.). *Är teckenspråket internationellt?* Hämtad 23/11 2023. <https://sdr.org/question/ar-teckenspraket-internationellt/>

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR). (2021). *Teckenspråk - bra att veta*. Hämtad 14/11 2023. https://sdr.org/wp-content/uploads/2021/12/teckensprak_bra_att_veta.pdf

9. BILAGOR

BILAGA 1: INFORMATIONSBREV TILL MEDVERKANDE KVINNOR

Hej!

NKJT har beviljats projektbidrag från Jämställdhetsmyndigheten inom området socioekonomiska utmanande områden.

Syftet med projektet är att kartlägga de behov och brister som finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i socioekonomisk utsatthet i Sverige. Vi skulle därför vilja studera hur teckenspråkiga kvinnor över 15 år upplever eller har upplevt ekonomiskt våld samt vilka utmaningar och attityder de möter i det svenska samhället.

Är du en teckenspråkig kvinna över 15 år som är utsatt för ekonomiskt våld och bor i Sverige? Vill du dela med dig av din historia och erfarenheter om de stöd och utmaningar du har fått eller stött på? Då är du rätt person vi vill intervjua. Din medverkan är värdefull för oss för att kunna genomföra detta projekt.

Intervjun kommer att göras antingen fysiskt, digitalt eller skriftligt enligt dina önskemål. Vi skulle vilja spela in och transkribera intervjun, så att ingen information glöms bort. Om du inte vill det så väljer vi det som känns rätt för dig. Vi kan behöva kontakta dig igen efter intervjun om vi behöver ställa ytterligare följdfrågor.

Intervjun kommer att vara helt konfidentiell och anonym, det vill säga att inget namn eller bostadsort kommer att avslöjas. Uppgifterna kommer att behandlas varsamt så att ingen samtalspartner kan identifieras. All information som lämnas kommer endast att behandlas inom ramen för vårt arbete. I slutet av projektet kommer allt insamlat material att förstöras och resultatet av projektet kommer att publiceras offentligt.

Vi skulle bli glada och tacksamma om du ställer upp på intervjun. Om ja vill vi att du undertecknar samtyckesblanketten. Du kan när som helst dra dig ur och avbryta intervjun utan att behöva ange skäl.

Hälsningar

Karin och Fatuma

Karin@nationellkvinnojour.se

Fatuma@nationellkvinnojour.se

BILAGA 2: SAMTYCKESBLANKETT

Jag samtycker härmed att medverka i studien. Jag har blivit informerad om:

- Syftet med studien.
- Att mitt deltagande i studien är frivilligt, anonymt och informationen i intervjun kommer att behandlas med stor försiktighet och anonymitet. Inget namn, arbetsplats eller bostadsort kommer att lämnas ut. All information kommer att vara konfidentiell och anonym, och endast användas vid genomförandet av denna studie.
- Att jag har rätt att avbryta mitt deltagande när som helst.
- Att slutversionen publiceras offentligt.

Ort och datum _____

Intervjuperson _____

Medarbetare _____

BILAGA 3: INTERVJUFRÅGOR TILL VÅLDSUTSATT KVINNOR

Hej!

Tack för att du kan tänka dig att träffa mig och bli intervjuad. Som vi har skrivit i informationsbrevet så sammanställer NKJT just nu en kartläggning över hur det ser ut för döva, hörselskadade och dövblinda tjejer och kvinnor i frågan om ekonomisk utsatthet. Syftet är att undersöka vilka brister och behov det finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i en socioekonomisk utsatthet.

Nu när du ska bli intervjuad vill vi betona att ingen personlig information om dig kommer att lämnas ut och när kartläggningen är färdigställd kommer ditt namn att raderas från insamlingsmaterialen. Under processen behöver vi ha ditt namn för att kunna kontakta dig vid eventuella frågor. Skulle du uppleva att det känns jobbigt under intervjun så har du en möjlighet att ta en paus, antingen fortsätter vi efter pausen eller så bokar vi en ny tid.

Har du några frågor/funderingar som du skulle vilja ta upp innan vi börjar?

Bakgrund

Vill du berätta lite om dig själv?

(ålder, bakgrund, arbete/studier, utbildning, civilstånd, region, mående)

Frågor om ekonomiskt våld

Vet du vad ekonomiskt våld är? (Nämn gärna några exemplar)

Har du blivit utsatt för ekonomiskt våld eller något annat våld som påverkat ekonomin? (Nämn gärna några exemplar)

Innan du blev utsatt för ekonomiskt våld, hur såg din personliga och ekonomiska situation ut? (vem tog hand om din ekonomi?)

Följdfrågor: - När du växte upp, har du upplevt ekonomisk utsatthet i hemmet?

- Pratade dina föräldrar/andra vuxna med dig om ekonomi?

- om inte, beror det på kommunikationsbrist eller någon annan orsak?

Samhället

Vet du var man kan vända sig för att få ekonomiskt stöd? (vid både våld och ej våld)

Om ja – hur och vart?

Om nej, vad kan det bero på?

Har du någon gång varit i behov av att söka ekonomiskt stöd?

Om ja, i så fall på vilket sätt?

Fick du det stöd du behövde?

Om nej, vad kan det bero på?

Vad hade du önskat för stöd istället?

Hur fick du kontakt med den myndighet eller organisation som skulle hjälpa dig?

Tillgänglighet

Hur upplevde du mötet och bemötandet?

Kände du dig lyssnad på och förstådd? Om inte, vad tror du att detta berodde på?

- Använde du tolk på möten?
 - om ja, vem bokade tolk?
 - om inte, varför?
- Om du inte fick det stöd du behövde, blev du hänvisad till någon annan instans?
 - blev du hänvisad till en teckenspråkig instans?

Vad innebär tillgänglighet i samhället för dig som teckenspråkig?

Vilka brister stöter du ofta på i samhället som teckenspråkig?

Hur påverkar det dig, både psykiskt och fysiskt?

Avslutningsvis

Vill du tillägga något?

Är det ok att jag kontaktar dig för eventuella följdfrågor?

Hur känner du dig nu efter intervjun?

Tack för att du ställer upp och svarar på dessa frågor och dina svar är betydelsefulla för vår studie.

BILAGA 4: FÖRFRÅGAN OM MEDVERKAN TILL VÅR ENKÄTUNDERSÖKNING TILL DIG SOM ARBETAR INOM EKONOMISKT BISTÅND

Hej!

Vår verksamhet, Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk (NKJT) har fått beviljat projektbidrag från Jämställdhetsmyndigheten, inom socioekonomiskt utmanande områden. Syftet med bidraget är att göra en kartläggning för att undersöka eventuellt behov och brister som finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i socioekonomisk utsatthet. Med teckenspråkiga kvinnor menas kvinnor med hörselnedsättning som kommunicerar på teckenspråk. Vi vill undersöka vilken typ av stöd målgruppen behöver och önskar för att hitta en väg ur sin utsatthet.

I vårt arbete möter vi många kvinnor från 15 år och uppåt som på olika sätt lever i utsatthet. Kvinnorna har beskrivit försvårade scenarier i samhället som kan ha gjort det svårt för dem att både söka och få adekvat stöd, som de också har rätt till. Vi önskar därför med studien få kunskap om hur vi på bästa sätt kan bemöta målgruppen utifrån behov och förutsättningar.

Du som har fått detta mejl tror vi har mött målgruppen någon gång i ditt arbete. Vi skulle vilja då att du deltar i vår studie genom att svara på enkätfrågorna (Klicka på länken nedan och följ instruktionerna).

<https://forms.office.com/e/ES8qr5nBS3>

Ditt deltagande är oerhört viktigt för genomförandet av detta forskningsprojekt. Vi skulle bli väldigt glada och tacksamma om du kan avsätta några minuter av din värdefulla tid för att svara på de sju enkätfrågorna. Genom att svara på enkätfrågorna samtycker du att delta i studien.

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering. Information som du delar med dig kommer att behandlas konfidentiellt. Allt material efter studiens slut kommer att förstöras. Du har också möjlighet att ta del av studiens slutresultat om så önskas.

Vi hoppas att du kan delta i studien. Vi skulle vilja ha ditt svar senast den 29 september 2023. Har du några frågor om enkäten eller studien kan du mejla oss till karin@nationellkvinnojour.se eller fatuma@nationellkvinnojour.se

För mer information om vår verksamhet, titta gärna in på vår hemsida <https://nkjt.se>

Ansvariga för studien är Karin Granlund och Fatuma Ibrahim.

Karin Granlund, projektledare
karin@nationellkvinnojour.se

Fatuma Ibrahim, projektmedarbetare
fatuma@nationellkvinnojour.se

Mvh, Karin och Fatuma

BILAGA 5: FÖRFRÅGAN OM MEDVERKAN TILL VÅR ENKÄTUNDERSÖKNING TILL DIG SOM ARBETAR INOM BUDGET- OCH SKULDRÅDGIVNING.

Hej!

Vår verksamhet, Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk (NKJT) har fått beviljat projektbidrag från Jämställdhetsmyndigheten, inom socioekonomiskt utmanande områden. Syftet med bidraget är att göra en kartläggning för att undersöka eventuellt behov och brister som finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i socioekonomisk utsatthet. Med teckenspråkiga kvinnor menas kvinnor med hörselnedsättning som kommunicerar på teckenspråk. Vi vill undersöka vilken typ av stöd målgruppen behöver och önskar för att hitta en väg ur sin utsatthet.

I vårt arbete möter vi många kvinnor från 15 år och uppåt som på olika sätt lever i utsatthet. Kvinnorna har beskrivit försvårade scenarier i samhället som kan ha gjort det svårt för dem att både söka och få adekvat stöd, som de också har rätt till. Vi önskar därför med studien få kunskap om hur vi på bästa sätt kan bemöta målgruppen utifrån behov och förutsättningar.

Du som har fått detta mejl tror vi har mött målgruppen någon gång i ditt arbete. Vi skulle vilja då att du deltar i vår studie genom att svara på enkätfrågorna (Klicka på länken nedan och följ instruktionerna).

<https://forms.office.com/e/ES8qr5nBS3>

Ditt deltagande är oerhört viktigt för genomförandet av detta forskningsprojekt. Vi skulle bli väldigt glada och tacksamma om du kan avsätta några minuter av din värdefulla tid för att svara på de sju enkätfrågorna. Genom att svara på enkätfrågorna samtycker du att delta i studien.

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering. Information som du delar med dig kommer att behandlas konfidentiellt. Allt material efter studiens slut kommer att förstöras. Du har också möjlighet att ta del av studiens slutresultat om så önskas.

Vi hoppas att du kan delta i studien. Vi skulle vilja ha ditt svar senast den 29 september 2023. Har du några frågor om enkäten eller studien kan du mejla oss till karin@nationellkvinnojour.se eller fatuma@nationellkvinnojour.se

För mer information om vår verksamhet, titta gärna in på vår hemsida <https://nkjt.se>

Ansvariga för studien är Karin Granlund och Fatuma Ibrahim.

Karin Granlund, projektledare
karin@nationellkvinnojour.se

Fatuma Ibrahim, projektmedarbetare
fatuma@nationellkvinnojour.se

Mvh, Karin och Fatuma

BILAGA 6: ENKÄT OM VÅLDSUTSATT TECKENSPRÅKIGA KVINNOR**1. Vilken utbildning har du?**

Inom socialt arbete

Annat

2. I vilken kommun arbetar du?

Ange ditt svar

3. Vad arbetar du med?

Ange ditt svar

4. Har du någon gång mött teckenspråkiga kvinnor i ditt arbete, dvs kvinnor som använder teckenspråk? Ett alternativ.

Ja, en gång

Ja, flera gånger

Nej, aldrig

5. Vilket kommunikationssätt har du i så fall använt i dina möten med teckenspråkiga kvinnor?

Skrift

Med hjälp av teckenspråkstolk

Annat

6. Hur har kommunikationen fungerat tycker du?

Ange ditt svar

7. Hur ser din kompetens och kunskap om målgruppen ut?

Mycket bra

Ganska bra

Ganska dåliga

Mycket dåliga/ kan ej alls

8. Utveckla ditt svar på fråga 7 och beskriv på vilket sätt.

Ange ditt svar

9. Uppfattar du att det finns beredskap i din verksamhet för att kunna ta emot och handlägga ett ärende som gäller teckenspråkiga kvinnor som har blivit utsatta för ekonomiskt våld? Om ja, beskriv på vilket sätt. Om nej, beskriv på vilket sätt. Text med en rad.

Ange ditt svar

10. Skulle du som möter teckenspråkiga kvinnor i ditt arbete önska något eget stöd i mötet/handläggningen? Om ja, beskriv i så fall på vilket sätt.

Ange ditt svar

BILAGA 7: INFORMATIONSBREV TILL NYCKELPERSONER

Hej!

Vi på Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk, NKJT, har fått ett projekt finansierat av Jämställdhetsmyndigheten som rör området socioekonomiska utmanande områden. Vi, Karin Granlund och Fatuma Ibrahim, arbetar med projektet och syftet är att göra en kartläggning för att undersöka eventuellt behov och brister som finns i samhället för teckenspråkiga kvinnor som lever i socioekonomisk utsatthet.

Vi ska även undersöka vad för stöd målgruppen behöver och önskar för att hitta en väg ur sin utsatthet. I vårt arbete möter vi många kvinnor från 15 år och uppåt som på olika sätt lever i utsatthet. Kvinnorna har beskrivit försvårade scenarier i samhället som kan ha gjort det svårt för dem att både söka och få adekvat stöd, som de också har rätt till. Vi önskar därför med studien få kunskap om hur vi på bästa sätt kan bemöta målgruppen utifrån behov och förutsättningar. (Mer information om NKJT finns med på vår hemsida, för dig som vill läsa mer <https://nkjt.se>).

Du som har fått detta mejl tror vi har mött målgruppen någon gång i ditt arbete. Vi önskar därför ställa några frågor till dig för att komplettera studien på ett optimalt sätt. Vi skulle vara tacksamma för din medverkan. Intervjun tar cirka 30 minuter med möjlighet till förlängning vid behov. Har du möjlighet att delta i vår studie? Vi önskar ditt svar senast 17/9 för att kunna planera in intervjuer under hösten.

(Vi söker också efter fler teckenspråkiga kvinnor över 15 år som är eller har utsatts för ekonomiskt våld. Vi skulle bli oerhört tacksamma om ni/du kan hjälpa oss att dela vidare denna information till dessa kvinnor).

Kontakta gärna någon av oss om du har frågor eller fundering kring projektet och intervjuerna.

Med vänliga hälsningar

Karin Granlund, projektledare
Karin@nationellkvinnojour.se

Fatuma Ibrahim, projektmedarbetare
Fatuma@nationellkvinnojour.se

BILAGA 8: INTERVJUFRÅGOR TILL NYCKELPERSONER

- **Vad arbetar du med?** (till exempel din yrkestitel och arbetsuppgifter)
- **Har du någon gång i ditt arbete mött teckenspråkiga kvinnor som lever i ekonomisk utsatthet?** Om ja, i så fall vilken situation möter du ofta på?
 - Om nej, vad tror du att det kan bero på? (Kvinnan har inte delat med sig sin utsatthet, svårt att upptäcka etc.)
- **Upplever du att du ofta erbjuder eller blir tillfrågad om stöd som inte riktigt ingår i dina arbetsuppgifter?** Om ja, ange gärna exempel.
- **Känner du till ekonomiskt våld?** Ange gärna något exempel
- **Hur ser, enligt din egen uppfattning, situationen ut för teckenspråkiga kvinnor som utsatts eller lever i ekonomiskt våld i Sverige?**
- **Vilka möjligheter och svårigheter tror du dessa kvinnor möter i samhället?**
- **På vilket sätt har du i ditt arbete möjlighet att stödja dem?**
- **Vilka faktorer tror du är viktiga för att kvinnorna ska kunna bryta sig fri från ekonomiskt våld?** (t.ex. direktkommunikation på tsp hos myndigheter, tillgänglig information, ökad kunskap om privatekonomi, rättigheter osv)
- **Något annat du skulle vilja tillägga som vi borde ta med i vår rapport om målgruppen?**

Rapporten *"Teckenspråkiga kvinnor om ekonomiskt våld; en livslång utsatthet"* fokuserar på osynliga problem som kommunikationshinder, bristande tillgänglighet och ekonomiskt våld.

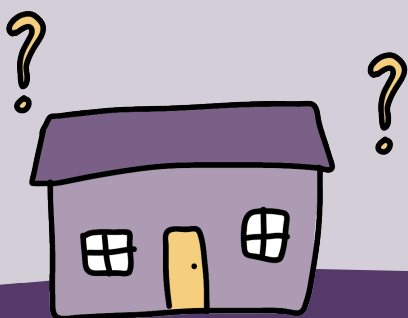
Studien lyfter fram erfarenheterna hos dessa kvinnor, där ekonomiskt våld från förövaren kombineras med samhällets otillgänglighet, stigmatisering, myndigheternas bristande förståelse och avsaknad av teckenspråksbaserat stöd.

Genom en kartläggning av utmaningarna och en analys av behoven presenterar rapporten en viktig kunskapsöversikt som ökar vår förståelse för de komplexa frågorna som teckenspråkiga kvinnor i socioekonomisk utsatthet står inför. Med de kunskaper studien utvecklat introduceras några riktlinjer för att erbjuda adekvat stöd för teckenspråkiga kvinnor och därmed möjliggöra en förändring för dem.

Rapporten vänder sig till alla som möter denna målgrupp, som till exempel socialtjänsten och kommunernas budget- och skuldrådgivare och andra beslutsfattare.

"Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk ser denna rapport som en källa till värdefull kunskap och en viktig vägledning för att bäst tillgodose teckenspråkiga kvinnors behov av stöd i deras strävan efter ett liv fritt från ekonomiskt våld."

Camilla Lindahl, ordförande

NATIONELL KVINNOJOUR
OCH STÖD PÅ TECKENSPRÅK